

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ФІНАНСІВ, ОБЛІКУ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА**

**БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Кваліфікаційна робота (проєкт)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: здобувач ІV курсу 431 групи, денної
форми навчання

Спеціальності 072 Фінанси, банківська справа
та страхування

Освітньо-професійної програми Фінанси,
банківська справа та страхування

Слідзінський Олександр Павлович

Керівник: Петренко В.С., докторка
економічних наук, доцентка

Рецензент: Карнаушенко А.С., к.е.н., голова
СФГ “Олексієнко С.М.”

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ БАНКУ	7
1.1. Сутність та систематизація споживчого кредиту.....	7
1.2. Особливості регулювання споживчого кредиту в сучасних умовах розвитку фінансового ринку.....	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУ	28
2.1. Аналіз ринку споживчого кредитування в Україні як передумова реалізації державної політики регулювання банківської кредитної діяльності.....	28
2.2. Аналіз фінансово-господарської діяльності та особливостей регулювання споживчого кредитування АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки.....	38
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ	51
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71

ВСТУП

Актуальність дослідження. Зростання споживчого кредиту в нашій країні за останнє десятиліття стало важливим чинником розвитку фінансового ринку та всієї економіки. Але, на жаль, це було надто швидко і недостатньо контролювано, що посилювало дисбаланс на товарних і кредитних ринках, що, у свою чергу, призводило до збільшення ризиків. Розвиток сучасного банківського ринку супроводжується високою конкуренцією між банківськими фінансовими установами, ускладненням і дерегуляцією структур фінансового ринку, змінами в кредитних організаціях. Проте, великі обсяги споживчого кредиту ще не готові до серйозних соціально-економічних перетворень, а надмірна активність банківських установ у сфері кредитування фізичних осіб посилює загрозу стабільності окремих банків і банківської системи в цілому. Тому, подальший розвиток та ефективне функціонування споживчого кредитування з мінімальними ризиками буде неможливим без впровадження нових підходів до регулювання. Комплексна розробка теоретичних і практичних питань, що розкривають специфіку регулювання споживчого кредиту, є важливою та актуальною проблемою, яка стоїть перед сучасною українською банківською сферою.

Теоретико-методологічні аспекти сутності споживчого кредитування досліджуються в працях таких науковців, як Л. Абалкін, Г. Белоглазова, О. Вовчак, І. Івасів, В. Лагутін, В. Міщенко, О. Копилук, М. Савлук, О. Васюренко, Н. Горячих, О. Заруба, Л. Левчук, К. Раєвський, П. Скрипчук тощо.

Проте питання регулювання банківськими установами споживчого кредитування потребує подальшого вивчення динаміки середовища їх діяльності: активізації процесу глобалізації фінансових ринків, масового проникнення іноземного капіталу в український банківський сектор, зміцнення ринку фінансових ресурсів, посилення ринків фінансових ресурсів, підвищення рівня фінансових ресурсів, підвищення рівня фінансових ресурсів та ін. права інтелектуальної власності тощо. Недосконале банківське законодавство. Нагальна необхідність вирішення науково-практичних завдань

на мікро- та макрорівнях регулювання споживчого кредиту зумовила вибір теми, структури, мети та завдань дипломної роботи.

Метою даної дипломної роботи є підтвердження та вдосконалення наукових методів і методологій на мікро- та макрорівнях та вироблення рекомендацій щодо формування та реалізації організаційно-економічних механізмів регулювання споживчого кредитування.

Для досягнення поставлених цілей необхідно вирішити наступні **завдання**:

- дослідити сутність та економічну природу споживчого кредиту, систематичні банківські споживчі кредити;
- дослідити особливості регулювання споживчого кредитування в умовах розвитку сучасного фінансового ринку;
- проаналізувати сучасний стан ринку споживчого кредитування України як передумови реалізації державної політики регулювання кредитної діяльності банків;
- проаналізувати фінансовий стан АТ «УкрСиббанк»;
- дослідити специфіку регулювання споживчого кредиту АТ «УкрСиббанк»;
- розробити пропозиції удосконалення організаційно-економічних механізмів регулювання споживчого кредитування на рівні вітчизняної банківської системи та на рівні АТ «УкрСиббанк».

Об'єктом дослідження є процес формування та впровадження організаційно-економічного механізму нагляду за споживчим кредитуванням.

Предметом дослідження є теоретичний підхід та прикладний інструментарій регулювання споживчого кредитування на рівні вітчизняної банківської системи та на рівні АТ «УкрСиббанк».

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою даного дослідження є аналіз праць вітчизняних та зарубіжних науковців щодо сутності та ролі регулювання споживчого кредитування в банківській системі України.

У роботі використовувалися такі загальнонаукові та специфічні методи:
- аналітичний та синтетичний (аналіз поточного стану та перспектив розвитку

регулювання споживчого кредитування в Україні),

- конкретно-абстрактний методи (дослідження конкретного стану органів регулювання споживчого кредитування),
- системний аналіз динаміки та структури кредитного портфеля),
- статистична вибірка та аналіз (збір та обробка даних для аналізу фінансової діяльності банків),
- методи абстрактної логіки (для виявлення методів удосконалення механізмів регулювання споживчого кредиту),
- методи теоретичного узагальнення (формування висновків цього розділу та загальні висновки).

Основою інформації для даного дослідження є законодавчі та наглядові дії щодо регулювання споживчого кредитування, аналітичні матеріали Національного банку України, Національної служби статистики України та АТ «УкрСиббанк», наукові праці вітчизняних та зарубіжних економістів, присвячені питанням регулювання споживчого кредитування в українських банках, електронний Інтернет-ресурс з питань банківської системи України.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, чотирьох підрозділів, висновку, списку використаних матеріалів. Робота містить 19 таблиць, 9 рисунків.

Апробація результатів дослідження. Основні результати кваліфікаційного дослідження були представлені на VII Щорічній студентській науково-практичній конференції факультету бізнесу і права ХДУ «Сучасна економіка та право: проблеми та перспективи розвитку», 31 березня 2023 року (м. Івано-Франківськ, Україна).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ БАНКУ

1.1 Сутність та систематизація споживчого кредиту

Особисті кредити є важливою стратегічною сферою позик для більшості вітчизняних банківських установ. Основною метою споживчих кредитів є збільшення особистого споживання товарів і послуг, що сприяє зростанню обсягів продажу продукції (послуг), підвищенню рівня ділової активності, збільшенню ВВП і зайнятості, створенню доданої вартості в цілому. Протягом останніх десяти років процентні доходи від реалізації кредитних продуктів майже втричі перевищували аналогічні показники комісійних доходів і продовжували становити понад 60-65% у загальній структурі доходів банків. Кожна банківська установа прагне створити власний кредитний продукт для фізичних осіб, який задовольнить позичальника та перевершить конкурентів, враховуючи параметри споживчого кредитування, а саме термін кредиту, вартість, комісію, забезпечення тощо. Але, з іншого боку, реалізація споживчого кредиту супроводжується великою кількістю ризиків, а управління ним суттєво відрізняється від аналогічної практики корпоративної співпраці.

Існування споживчого кредиту значною мірою пояснюється тим фактом, що люди з низькими доходами витрачають більшу частину свого доходу на їжу та інші товари прямого споживання, оскільки частка витрат на їжу більша для тих, хто має найнижчі доходи, і більша для тих, хто краще залишити менше. З огляду на це задоволення потреб малозабезпечених громадян ускладнюється відсутністю власних вільних коштів, що потребує доступу до кредитів для задоволення споживчих потреб.

Для розгляду дискусійних питань в управлінні споживчим кредитом необхідно детально проаналізувати зміст споживчого кредиту як фінансового явища, тому систематизуємо визначення поняття «споживчий кредит» (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 - Систематизація визначень до трактування поняття «споживчий кредит»

Автор	Визначення
Закон України «Про банки і банківську діяльність» [2]	Споживчі кредити - це кредити, які надаються споживачам на придбання товарів для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням службових обов'язків працівниками.
Закон України «Про захист прав споживачів» [4]	Споживчий кредит – це кошти, які надаються кредиторами (банками або іншими фінансовими установами) споживачам для придбання товарів. У той же час продукт відноситься до будь-якого продукту (товару), роботи або послуги, які виробляються, виконуються або пропонуються для задоволення суспільного попиту.
Закон України «Про споживчий кредит» [6]	Споживчі кредити — це кредити, що видаються банками на придбання товарів (проектів, послуг) для особистих, сімейних та інших невиробничих потреб. На нашу думку, таке визначення є розпливчастим: фізична особа може придбати нерухомість або автомобіль з непідприємницькою метою.
Абалкін Л.І.[35, с. 339]	Надає споживчі кредити населенню для придбання речей для особистого користування. Позичальником є фізична особа, а кредитором може бути як кредитна установа, так і підприємство. Споживчий кредит надається як готівкою, так і товарами
Арбузов С.Г., Колобов Ю.В., Міщенко В.І., Науменко ва С.В. [16, с.413]	Споживчий кредит - кошти, що надаються кредитором (банком або іншою фінансовою установою) фізичній особі для придбання споживчих товарів чи послуг у тимчасове користування, під проценти, з урахуванням гарантій, умов, платності та орієнтації.
Белоглазова Г.М., Кролівецька Л.П. [17, с.157]	Споживчий кредит — це широке поняття, яке об'єднує різні типи кредитів, які пропонуються для задоволення індивідуальних споживчих потреб. Кредиторами для споживачів можуть бути банки, торговельні товариства, небанківські кредитні організації (ломбарди, кредитні спілки, пайові фонди), будівельні кооперативи, самі громадяни, підприємства та організації, які здають в оренду офіси, а також підприємства та організації, в яких працюють громадяни. позики.
Блек Дж. [19, с. 131]	Споживчий кредит - кредит, що надається постачальниками товарів і послуг споживачам. Цей кредит може бути продовжений самим постачальником шляхом продажу товарів у розстрочку або на умовах відстрочки платежу, або з використанням кредитних карток та інших платіжних систем, коли кредитна установа повністю оплачує витрати постачальника на закупівлю негайно, а потім протягом визначеного періоду до Споживачі стягують середню суму кредиту.

Івасів Б.С. [34, с. 288]	Споживчі кредити – це кредити, які надаються фізичним особам-резидентам у власній валюті лише на придбання споживчих товарів і послуг і повертаються протягом певного часу.
Ковальчук А.Т.[39, с. 144]	Споживчий кредит - це кредит, який надається в національній валюті лише фізичним особам-резидентам України на придбання споживчих товарів і послуг тривалого користування з розстрочкою повернення, якщо інше не встановлено умовами кредитного договору.
Мочерний С.В., Тришак Л.С. [48, с. 183]	Споживчий кредит - майнові економічні відносини між кредитором і споживачем, при цьому перший (кредитор) привласнює собі певну частку ресурсів, які він надає в грошовій формі в тимчасове користування споживача.
Лагутін В.Д.[41, с. 81]	Споживчі кредити включають надзвичайно широкий спектр видів кредитів. У найзагальнішій схемі розрізняють товарні та грошові споживчі позики. Товарний споживчий кредит — це продаж товарів тривалого користування в кредит (розстрочення платежу). Споживчий кредит готівкою — це позики, які надаються банками або небанківськими кредитними установами фізичним особам для задоволення їхніх споживчих потреб.
Міщенко В.І., Слав'янська Н.Г., Коренева О.Г.[45, с. 348]	Позики, видані населенню, часто називають споживчими. По суті, це продаж з відстрочкою оплати споживчих товарів підприємствами торгівлі або надання банками кредитів на придбання споживчих товарів, а також на оплату витрат приватного (особистого) характеру (навчання в школі, лікування), покупок господарських товарів тощо. Об'єктами споживчих кредитів можуть бути як товари, так і валюта. Товари, що продаються в кредит (і оплачуються банківськими кредитами), є споживчими товарами тривалого користування. З одного боку, суб'єктами кредитування є кредитори, в нашому випадку це банки, спеціальні установи споживчого кредиту, магазини, ощадні каси, інші підприємства, а з іншого – позичальники – фізичні особи.
Савлук М.І., Мороз А.М., Пуховкі на М.Ф. [25, с. 404]	Споживчі кредити — це кредити, що надаються юридичним або фізичним особам на споживання. Він може надаватися або банками (розглянуто вище в характеристиках банківських кредитів), або небанківськими кредитними установами, а також юридичними та фізичними особами.

Слід зазначити, що українське законодавство не має єдиного визначення економічної категорії «споживчий кредит», що негативно впливає на його управління. Закон України «Про споживчий кредит» визначає цей вид кредиту так: «Споживчий кредит — це кошти, що надаються споживачам (позичальникам) для придбання товарів (об'єктів, послуг) для задоволення потреб, не пов'язаних із підприємницькою діяльністю, незалежністю, професійною діяльністю або виконувати обов'язки

працівника»[6]. З цього визначення можна зробити висновок, що споживчий кредит дозволяє позичальнику отримати кошти для задоволення особистих потреб. Проте, на нашу думку, таке визначення є неповним, оскільки ми говоримо лише про грошову форму кредиту і не розглядаємо товарну форму. Закон України «Про захист прав споживачів» визначає: «Споживчий кредит – кошти, які надаються кредиторами (банками або іншими фінансовими установами) споживачам для придбання товарів» [4]. Тобто цей нормативний документ в основному спрямований на надання споживчих кредитів банками або іншими фінансовими установами (кредитними спілками, ломбардами), але також можуть надавати споживчі кредити підприємства торгівлі та сфери послуг.

Отже, аналізуючи вітчизняне законодавство та методика визначення сутності економічної категорії «споживчий кредит» окремими науковцями, можна зробити висновок про дискусійність визначення поняття «споживчий кредит». Вважаємо, що визначення сутності «споживчого кредиту» включає чотири аспекти, а саме: визначення об'єкта та предмета кредиту, валюти кредиту, принципів і факторів кредиту які впливають на його розвиток.

У рамках вітчизняного законодавства не приділено належної уваги розподілу споживчого кредиту в структурі кредиту фізичних осіб, тобто закон передбачає лише цільове використання споживчого кредиту без комерційних інтересів. Однак слід зазначити, що це питання було детально розглянуто в регуляторних діях інших країн, тобто в рамках Федерального резерву та законодавства ЄС непродуктивні кредити фізичним особам не вимагають застави. Є різниця у формі нерухомості чи фінансових активів. Тобто прямі споживчі кредити включають автокредити, позики на освіту, медичні позики, позики на обслуговування, позики на розваги, позики готівкою тощо. Іпотечні кредити розглядаються окремо через особливості, яких немає в інших споживчих кредитах, з яких важливіші: довгостроковість, зобов'язання забезпечити нерухоме майно, застава вартість майна позичальника. При прийнятті рішення про оформлення споживчого кредиту в першу чергу враховується майновий стан позичальника та хороша кредитна історія.

Єдиного погляду на те, хто є суб'єктом кредитування, тобто хто може бути позичальником, немає. Країни Європи [60], США [61], Україна [4;6] завжди визначають таких суб'єктів як фізичних осіб, які не видають кредити. Однак деякі автори не погоджуються з цим і вважають, що купувати споживчі товари можуть не тільки фізичні особи, а й юридичні. Наприклад, професор М. І. Савлук, визначаючи сутність споживчого кредиту, зазначає, що «споживчий кредит надається банками, небанківськими кредитними організаціями, юридичними і фізичними особами юридичним або фізичним особам для споживчих цілей» [25, с. 25] . 404]. Такої ж думки дотримується і О.І. Лаврушин [42, С. 144]. Але слід зазначити, що теоретично це цілком можливо, але в реальній діяльності суб'єкти господарювання формують кредити саме відповідно до власної господарської поведінки, тобто підприємства можуть брати споживчі кредити, але є проблема їх юридичного оформлення. Тому вважаємо, що суб'єктом споживчих кредитів може бути лише фізична особа.

Наступне питання – валюта споживчих кредитів. Проаналізувавши наукову літературу з даного питання, можна зробити висновок, що більшість дослідників [23; 25; 27; 30] роблять акцент лише на національних валютах, враховуючи дефіцит валютних доходів населення. Однак саме фінансові кризи 2008 та 2013 років призвели до сильної девальвації національної валюти, що, у свою чергу, призвело до того, що валютні позичальники змушені були платити за кредитами майже втричі більше. Слід також згадати закон України «Про реструктуризацію кредитних зобов'язань громадян в іноземній валюті», ветоаний Президентом через надмірне рефінансування банків НБУ, його імплементація матиме вкрай негативні наслідки для вітчизняної банківської системи. Але ця ситуація відображає однобічний підхід уряду та Національного банку у підтримці банківських установ, нехтування допомогою громадянам України. З іншого боку, однак, не можна не помітити, що домінування позик в іноземній валюті пояснюється їх значно нижчими процентними ставками порівняно з позиками в національній валюті. Тому, враховуючи все вищесказане, нам видається доцільним у вітчизняній парадигмі споживчого кредитування розглядати лише

національну валюту.

Отже, підсумовуючи суттєвий аналіз споживчих позик, слід зазначити, що споживчі позики відрізняються від позик фізичним особам.

Різні визначення споживчого кредиту, наведені в науковій літературі (табл. 1.1), демонструють, що існує багато запитань щодо природи та поняття такого кредиту. У науковій літературі бракує узгодженості щодо таких питань, як визначення суб'єкта та об'єкта та валюти кредиту, і для уточнення поняття та авторського визначення споживчого кредиту необхідний остаточний перелік принципів і характеристик цієї форми кредиту.

Аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що споживчі кредити - це кредити, які надаються фінансово-кредитними установами (кредиторами) фізичним особам - вимоги та строки резидентів у національній валюті незалежно від підприємницької діяльності, платежів та повернення. Але якщо кредитором є банківська установа, такий вид кредиту називається банківським.

Як зазначається в авторському визначенні споживчого кредиту, цей вид кредиту надається на засадах строковості, позичності, поверненості, тоді як принципи цільового призначення та надання відносяться до окремого виду кредиту фізичним особам, а саме іпотечного. З огляду на це, іпотечні позики повинні існувати як окрема позика в рамках кредитів фізичних осіб. Придбання нерухомості (крім задоволення потреб у житлі) можна розглядати як форму інвестування особистих коштів, яка в контексті структури витрат домогосподарств може розглядатися як відмінність від споживчих витрат.

Для розуміння сутності споживчих кредитів необхідно детально розглянути систематизацію їх видів за максимально широкою класифікаційною ознакою.

Глибоко аналізуючи сутність та характеристики споживчого кредиту, можна зробити висновок, що споживчий кредит має широкий спектр застосування на споживчому ринку, що формує його специфіку та зумовлює існування в різних формах організації та реалізації. У зв'язку з цим ми стверджуємо, що специфіка та взаємозв'язок різних проявів споживчого кредиту зумовлюють необхідність їх науково обґрунтованої систематизації.

Слід зазначити, що на сьогодні не існує загальноприйнятої систематизації споживчого кредиту, а кількість видів та наборів ознак у авторів різна [20;25, с. 399-403;32;42, стор. 145-147]. У таблиці 1.2 наведено найбільш поширені системні підходи до споживчого та державного кредитування.

Таблиця 1.2 – Систематизація банківських споживчих кредитів

Ознаки класифікації	Види споживчих кредитів
За формою видачі	– грошові кредити; – товарні кредити;
За типом позичальника як суб'єкта правових відносин	– кредит фізичній особі – кредит фізичній особі-підприємцю
За категоріями позичальників	– всім прошаркам населення; – окремим віковим групам; – групам, що відрізняються за рівнем кредитоспроможності;
За цільовим призначенням	– цільові кредити: - на придбання автомобіля; - на капітальний ремонт житла; - на придбання товарів тривалого користування; - на освіту; - на лікування; – нецільові кредити
За методом стягнення відсотків	– кредити зі сплатою відсотків у момент погашення; – кредити зі сплатою відсотків у момент надання; – кредити зі сплатою відсотків рівномірними внесками; протягом строку користування; – кредити зі сплатою відсотків нерівномірними внесками упродовж строку користування;
За методом погашення	– кредити з відстроченням платежу; – кредити без відстрочення платежу (одноразовий платіж);
За наявністю забезпечення	– незабезпечені (бланкові); – забезпечені (гарантія; поручительство; страхування);
За ступенем покриття вартості споживчих товарів	– кредити на повну вартість товару (послуги); – кредити на часткову оплату товару (послуги);
За характером кругообігу коштів	– разові; – відновлювальні.
Сучасні види споживчого кредиту	– кредит з використанням кредитних карт; – кредит готівкою; – експрес-кредит.
За цільовим призначенням (характер потреб)	– споживчий кредит (на поточне споживання, в тому числі «карткові кредити», товари тривалого користування тощо); – інвестиційний кредит (на інвестиційні потреби, в тому числі, кредит на купівлю і будівництво житла (іншої нерухомості)

За терміном кредитування	– короткостроковий (до 1 року) – середньостроковий (від 1 до 5 років) – довгостроковий (більше 5 років)
--------------------------	---

Основною тенденцією розвитку фінансового ринку останніх років є впровадження та широка популяризація сучасних видів споживчих кредитів, серед яких швидкі кредити, кредити на кредитні картки та швидкі кредити готівкою.

Серед сучасних споживчих кредитів найбільш затребуваними в цьому сегменті є кредити на кредитні картки. Якщо у клієнта є стаття заробітної плати в цьому банку, а стан його депозитного або кредитного бізнесу в банку задовільний, тобто він має хорошу кредитну історію, найчастіше клієнту видається картка. Основними перевагами кредитних карток є: використання кредитних карток покращує надання споживчих кредитів, діє як засіб обігу та зменшує потребу в готівці [22, С. 247]. Крім того, переваги сучасних продуктів споживчого кредитування в тому, що позика швидка, швидкість кредитування, позика готівкою не має цільового призначення та застави, а кошти на кредитній карті автоматично видаються при недостатності коштів. .

Тому, ґрунтуючись на ретельному аналізі класифікації споживчих кредитів з науково-економічних джерел та проведених у рамках дипломної роботи досліджень, пропонуємо класифікацію таких кредитів за сукупними ознаками (табл. 1.3). А саме, в результаті дезагрегування виділяється споживчий банкінг із спеціальною метою – фінансування кінцевих споживчих витрат.

Таблиця 1.3 – Класифікація банківських споживчих кредитів за на основі конкретизації принципів кредитування

Принцип кредитування	Ознака класифікації	Різновид кредиту
	Строк повернення	До запитання Строкові
	Термін кредитування	Короткострокові Середньострокові Довгострокові
	Метод надання кредиту	Одноразові Перманентні

Строковість, поверненість	Порядок надання	Безготівкові Готівкові З видачою кредитної картки
	Спосіб видачі	Платіжний Компенсаційний
	Метод погашення кредиту	Одноразово Із розстрочкою платежів
	Тип платежів	Диференційованими платежами Аннуїтетними (рівними платежами)
	За способом погашення	Разові кредити Поновлювані кредити (револьверний овердрафт)
	За формою видачі і повернення	Грошові кредити Товарні кредити
Платність	Тип процентної ставки	З фіксованою процентною ставкою З плаваючою процентною ставкою
	Метод сплати процентів	При видачі кредиту Протягом періоду кредитування В момент погашення кредиту
	За методом стягнення відсотків	Кредити зі сплатою відсотків у момент погашення Кредити зі сплатою відсотків у момент надання Кредити зі сплатою відсотків рівномірними внесками протягом строку користування Кредити зі сплатою відсотків нерівномірними внесками упродовж строку користування
Забезпеченості	Наявність забезпечення	Бланкові (незабезпечені) Забезпечені
	Вид забезпечення	Застава Гарантії третіх осіб Страховання
Цільового використання коштів	Наявність цільової направленості кредиту	Цільові Безцільові (багатоцільові)
	Вид об'єкту споживання	На оплату товарів На оплату послуг, за виконані роботи
Диференційованості	Тип позичальника	Всім прошаркам населення Різним соціальним групам Різним віковим групам За рівнем кредитоспроможності Постійним клієнтам, VIP-клієнтам

Запропонований системний підхід до споживчого кредиту дозволить точніше охарактеризувати споживчий кредит і підкреслити властивості спеціальних видів кредиту з теоретичної сторони, а з практичної сторони – надасть можливості для розвитку з метою вдосконалення споживчого кредиту та банківської діяльності. в умовах нестабільності фінансового ринку.

Зі сказаного вище можна зробити висновок, що до переваг здійснення процесу банківської кредитної діяльності на ринку споживчих товарів і послуг відносяться, по-перше, своєчасна наявність товарів і послуг і обсяг коштів протягом необхідного періоду дефіциту, а по-друге, доступ до тих, хто не має можливість отримати те, що було б неможливо, використовуючи послуги споживчого кредиту. Але необхідно враховувати, що, з нашої точки зору, єдиним недоліком споживчих кредитів є створення ілюзії вільних грошей, що призводить до надмірного споживання, а отже, до накопичення боргів за споживчими кредитами, а також виникнення проблемних кредитів та ризик кредитного ризику.

Таким чином, при дослідженні концептуальних аспектів розвитку споживчого кредитування встановлено домінування в системі кредитних відносин споживчого кредиту, представленого на практиці великою кількістю різноманітних видів, які систематизовано за різними ознаками. Споживчі кредити спрямовані насамперед на підвищення матеріального та культурного рівня населення та якості життя, а також на розвиток економічних і соціальних процесів країни в цілому, тому надзвичайно важливим є забезпечення ефективного державного нагляду за кредитною діяльністю банків. на українському споживчому ринку.

Ефективний нагляд та управління кредитним портфелем споживчих кредитів є важливим завданням, яке стоїть перед керівниками банківських установ у сфері кредитування. Основні теоретичні та практичні принципи реалізації цього процесу будуть розглянуті в наступних розділах цієї роботи.

1.2 Особливості регулювання споживчого кредиту в сучасних умовах розвитку фінансового ринку

Зростання споживчого кредиту в моїй країні за останні десять років стало важливим чинником розвитку фінансового ринку і навіть усієї економіки. Але, на жаль, він був занадто швидким і недостатньо

контрольованим, що посилює дисбаланс на товарних і кредитних ринках, що, у свою чергу, призвело до збільшення ризиків. Розвиток сучасного банківського ринку супроводжується високою конкуренцією між банківськими установами, ускладненням і дерегуляцією структури фінансового ринку, змінами в кредитних організаціях. Проте основна маса споживчого кредиту не готова до серйозних соціально-економічних перетворень, а надмірна активність банківських установ у сфері кредитування фізичних осіб посилює загрозу стабільності окремих банків і навіть банківської системи в цілому. Тому подальший розвиток та ефективне функціонування споживчого кредитування з мінімальним ризиком буде неможливим без впровадження нових підходів до регулювання.

Ми вважаємо, що нагляд за споживчими кредитами є діяльністю різних національних органів влади та банківських установ з метою забезпечення сталого розвитку держави та окремих фінансових посередників та реалізації інтересів споживачів. Товарні ринки сприяють розвитку інституційної основи, покликаної захищати права позичальників і кредиторів.

На жаль, регулювання українського ринку споживчого кредитування здійснюється як формальними нормами та правилами, так і неформальними вимогами, що встановлюються державними органами, Національним банком України та самими банками, роль яких у цьому питанні сьогодні є незначною. Стосовно специфіки регуляторних повноважень державних органів у сфері кредитування фізичних осіб, слід зазначити, що вони подібні до повноважень загального кредитного ринку, тобто включають пруденційне регулювання, встановлення оптимального рівня конкуренції тощо, та захищати права споживачів фінансових послуг.

Під пруденційним наглядом слід розуміти нагляд центрального банку за ризиками, пов'язаними з діяльністю банківських установ. Для банківських установ це положення означає прийняття нормативно-правових актів Національного банку України, спрямованих на зниження ризиків неліквідності, неплатоспроможності та фінансової стійкості банків[57].

Основним нормативним документом з нагляду за кредитними ризиками

є нормативний документ Національного банку України: "Положення про визначення розмірів кредитного ризику для активної банківської діяльності в банках України", затверджений постановою Правління від 30 червня 2016 року. 2016 р. НБУ № 351 [10];«Пропозиція щодо Порядку організації та функціонування системи управління ризиками банків України», затверджена постановою Правління НБУ № 361 від 2 серпня 2004 р. [11].

З 2012 року розглядається один із найважливіших законопроектів «Про створення єдиного національного реєстру кредитних історій». На думку багатьох експертів, існування в країні такого єдиного реєстру, який збиратиме дані з різних бюро кредитних історій України, стане реальним кроком до вдосконалення регулювання споживчого кредитування, а саме створення єдиного реєстру кредитних історій та доступ до національної бази даних допомогла б зменшити ризик сумнівних кредитів [37;38].

У листопаді 2017 року Верховна Рада України на підставі Закону № 7114-д «Внесення змін до деяких законів щодо створення кредитних реєстрів Національного банку України та вдосконалення процесів управління кредитними ризиками банків», яким передбачено положення про нові повноваження щодо створення та ведення кредитних реєстрів [28].

Останнім часом також почалися активні дії щодо захисту прав споживачів фінансових послуг на вітчизняних кредитних ринках, оскільки даний аспект питання малодосліджений, як юридично, так і економічно, а тому потребує певного теоретичного осмислення.

Зарубіжний досвід захисту прав та інтересів споживачів фінансових послуг зазвичай розглядає два основні регуляторні підходи, а саме: формальні правила, що впроваджуються центральним банком, і неформальні правила, що впроваджуються саморегулювальними організаціями.

Водночас в Україні державний захист прав споживачів фінансових послуг наразі регулюється такими законодавчими актами: Цивільним кодексом України[1], Законом про споживче кредитування[6], Законом про захист прав споживачів[4], Законом про кредитні організації про формування та обіг записів [7], «Про банки і банківську діяльність»[7], «Про запобігання

недобросовісній конкуренції»[9], «Про рекламу»[8] тощо.

Нормативно-методичне забезпечення банківського нагляду Національного банку України також стосується цього питання, а саме захисту прав споживачів фінансових послуг, а саме лист НБУ «До відома позичальникам банків щодо споживчих кредитів» [12], який опублікований на сайті НБУ, в якому міститься детальна інформація для громадян, які вирішили отримати кредити, та лист «Пам'ятка позичальникам-боржникам «Заявка банку на отримання споживчого кредиту, фінансові труднощі» [13], який призначений для захисту прав кредиторів, має потенціал для зменшення кредитних ризиків.

Крім того, захист прав споживачів фінансових послуг під час кредитування фізичних осіб залежить від внутрішніх нормативних дій банківських установ, таких як кредитна політика банку, правила кредитування тощо.

Проте до 2016 року основною проблемою українського законодавства про споживчий кредит була відсутність єдиного та конкретного закону, що ускладнювало його регулювання.

До прийняття Закону про споживчий кредит в Україні права споживачів у контексті укладення кредитного договору лише відносно регулювалися Законом «Про захист прав споживачів»[4]. Проте цей нормативний акт чітко не визначає захист прав споживачів фінансових послуг під час кредитування фізичних осіб.

Закон України «Внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг» [3] спрямований на усунення суттєвих недоліків у регулюванні відносин між кредиторами та позичальниками під час споживчого кредитування. Однак після кризи 2008 року дискусії серед науковців і практиків про його ефективність тривали ще не один рік. Так, у цьому законі є важливі позитивні моменти, а саме заборона видачі валютних споживчих кредитів громадянам без валютних доходів, кримінальна відповідальність для фізичних осіб за підробленими документами, нормативні документи, які обмежують право банків вводити додаткові комісії або змінювати розміри в

односторонньому порядку. У ньому не розглядається актуальне питання відносин кредитор-позичальник у споживчому кредитуванні. Наприклад, нові вимоги, викладені в цьому нормативному документі щодо обґрунтування та встановлення банківськими установами комісійних та інших платежів за кредитом (серед іншого), є більш інформативними, тобто встановлюють, що повинно і що не повинно бути в кредитному договорі, як чи варто український закон правильно розробити та виписати «Зміни до деяких законодавчих актів України щодо регулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг» лише передбачає, що банки «прямо» встановлюють процентні ставки та додаткові комісії «на видному місці», але це насправді немає жодної заборони на безпідставне існування, яка не могла б застосовуватися до надання кредитних послуг. Найголовніше, що в законі прописано, як це робити, а санкцій проти банків за порушення прав споживачів фінансових послуг у цьому відношенні немає. Оскільки законодавство не передбачає штрафних санкцій, банківські установи продовжують застосовувати різноманітні комісії, але з новим позначенням «обґрунтовані» (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 – Переваги та недоліки Закону України «Про споживчий кредит»

Переваги	Недоліки
----------	----------

<ul style="list-style-type: none"> - Стандартизація інформації про умови кредитування (кредитори зобов'язані чітко і повно пояснювати умови та характеристики споживчих кредитів); - Забороняється просування безвідсоткових позик і позик без документального підтвердження фінансового стану позичальника; - Регулювання поінформованості потенційних позичальників про фактичну відсоткову ставку кредиту, від початку оголошення кредиту до укладення договору; - Упорядкувати погашення кредитних вимог у вигідний для споживачів спосіб та обмежити максимальний розмір штрафів і пені; - Визначити, що позичальник у разі дострокового погашення споживчого кредиту сплачує кредитодавцю відсотки за користування кредитом та всі витрати на обслуговування, пов'язані з обслуговуванням та погашенням кредиту лише протягом періоду фактичного користування кредитом); - законом передбачено реструктуризацію зобов'язань за договорами споживчого кредиту; - Загальні вимоги до організації кредитно-посередницької діяльності, яку можуть здійснювати кредитні брокери та кредитні агенти. 	<ul style="list-style-type: none"> - Відсутність регламентації діяльності колекторських організацій; - Недоліком є те, що дія закону не поширюється на кредити, розмір яких не перевищує розміру мінімальної заробітної плати, або кредити на строк менше одного місяця, що прямо передбачено статтею 3 цього закону. Виявляється, що два найпоширеніші види мікрокредитів позбавлені правового контролю. Законопроект не був ухвалений Верховною Радою до 15 вересня 2020 року № 1109 щодо поширення дії закону «Про споживчі кредити» на кредитні договори на термін до одного місяця та кредити з сумою кредиту, що не перевищує розміру мінімальної заробітної плати (5000 грн). - Позикодавець не несе відповідальності за порушення умов договору внаслідок ненадання повної та достовірної інформації; - чи є можливість вилучити товар у споживача без згоди споживача або без отримання відповідного судового рішення.
Соціально-економічна роль Закону	
<p>Забезпечення захисту прав та інтересів споживачів і позичальників у сфері споживчого кредитування, створення належного конкурентного середовища для кредитної діяльності банків на споживчому ринку, підвищення рівня довіри населення, створення єдиного уніфікованого законодавства у сфері споживчого кредитування. кредити українських банків, стандартизація кредитів фізичних осіб</p>	

Останніми роками, внаслідок криз 2008 та 2013 років, багато позичальників (фізичних осіб) опинились у запровадженні режиму неплатоспроможності фізичних осіб у нашій країні, не вщухають дискусії в експертному середовищі не лише важких, а часто й безнадійних ситуації. Як наслідок, з'явилося багато прихильників запровадження режиму банкрутства фізичних осіб, особливо в умовах нестабільності фінансових ринків. Тому, на думку експертів, його запровадження є актуальним завданням для країни у захисті прав та інтересів економічно незахищених громадян, щоб не допустити потрапляння цих людей у «боргову яму», яка може мати більш значні негативні наслідки.

Однак є також багато експертів, які виступають проти створення інститутів банкрутства фізичних осіб на тій підставі, що фізичні особи не

можуть забувати про ризики неповернення та обов'язки щодо повернення кредитів[18]. На жаль, поки що в свідомості багатьох жителів нашої країни немає розуміння необхідності погашення кредиту вчасно, повністю, з відсотками. Таким чином, наслідком запровадження такої системи може бути легітимізація ухилення від виконання таких зобов'язань окремими несумлінними громадянами, що дасть можливість певним категоріям осіб просто уникнути виконання фідучіарних зобов'язань. А зростання проблемних кредитів негативно позначиться на всій банківській системі.

На думку автора, основними причинами ситуації в Україні є відсутність законодавчо встановленої процедури банкрутства фізичних осіб та спеціального закону, який регулює процедури банкрутства. Однак ні Цивільний кодекс, ні Закон України «Про відновлення платоспроможності боржників та визнання їх банкрутами» не передбачають застосування таких процедур до фізичних осіб.

Звідси можна зробити висновок, що в моїй країні не існує системи банкрутства фізичних осіб, у тому числі й невпевненості гравців ринку в ефективності її застосування. Кредитори не можуть цивілізовано стягнути прострочену заборгованість через відсутність регуляторних заходів та правових процедур визнання банкрутства фізичних осіб та стягнення боргів. Водночас, якщо позичальники (фізичні особи) мають можливість у законодавчому полі не виконувати свої зобов'язання, така ситуація може спонукати банківські установи більш відповідально підходити до відбору позичальників.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що законодавче регулювання споживчого кредитування не було ефективним до набрання чинності Закону про споживче кредитування в Україні у 2017 році, тому прийняття та впровадження такого закону є очевидним. Спеціальне законодавство є своєчасним і необхідним Закон спрямований на регулювання відносин між кредиторами, позичальниками та третіми сторонами, безпосередньо у сфері споживчого кредитування. У цьому законі питання захисту прав позичальників пов'язане з посиленням захисту кредиторів, що буде досягнуто шляхом оновлення законодавства про заставу та виконання

зобов'язань, кримінального та цивільно-процесуального законодавства.

Проте велика частина невдоволення кредиторів українським Законом про споживче кредитування пов'язана з побоюваннями, що банківські установи звикли перекладати основну частину кредитного ризику на позичальників. Саме так і відбувається з валютними кредитами, тобто тепер позичальник повинен нести все майно за прорахунок банківською установою валютного кредиту, а сумлінний позичальник повинен платити за себе і за поганого позичальника. Але те, що зробили банківські установи для регулювання кредитного ризику, окрім прямих трансфертів позичальникам, довго залишалося без відповіді. Ефективний розвиток споживчого кредитування в нашій державі в майбутньому буде неможливим без єдиного і конкретного закону в цій сфері, тому, незважаючи на невдоволення банківських працівників, ми вважаємо актуальним і своєчасним ухвалення конкретного законопроекту. Крім того, прийняття Закону «Про споживчі кредити» є важливим кроком у стандартизації кредитів фізичних осіб в Україні, мається на увазі, що він став офіційно прийнятим і загальнообов'язковим стандартом для договорів споживчого кредиту (раніше він базувався на загальні принципи Цивільного кодексу), удосконалюючи багато проблем, таких як механізм інформаційного обслуговування клієнтів, було вирішено.

Пандемія коронавірусу завдала важкого удару світовій економіці загалом і особистим фінансам людей зокрема. Це погіршення впливає на здатність позичальників виконувати свої зобов'язання, в тому числі за споживчими та іпотечними кредитами.

Щоб хоч якось пом'якшити негативний економічний вплив карантину, 17 березня 2020 року Верховна Рада України ухвалила Закон України № 533-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших підзаконних актів України». на період проведення заходів щодо запобігання виникненню та поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), які, зокрема, вирішують питання виконання зобов'язань за споживчими кредитами. 30 березня 2020 року було прийнято ще один спецзакон – укр. Законом № 540-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України

щодо додаткового соціально-економічного захисту, пов'язаного з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» внесено зміни до положень процентної ставки за всіма кредитними договорами.

Законом № 533-IX передбачено звільнення споживачів від відповідальності перед кредиторами у разі прострочення виконання зобов'язань за споживчими кредитами в період з 1 березня 2020 року до 30 квітня 2020 року. Виняток відповідальності стосується штрафних санкцій, накладених договором і законом. Крім того, у разі прострочення позичальником строку, встановленого Законом № 533-IX, кредитор не має права використовувати предмет застави для погашення основної суми. Іншими словами, закон спрямований переважно на захист прав та інтересів позичальників в особливий період.

На завершення хочемо звернути увагу відповідно на те, що Закон № 533-IX та Закон № 540-IX не звільняють позичальника від обов'язку сплати кредиту (боргу та відсотків) у повному обсязі та вчасно, а лише звільняють позичальника від порушення цих зобов'язань (за споживчими кредитами), і гарантувати, що кредитор не погіршить умови договору позичальника протягом цього періоду, особливо не підвищить відсоткову ставку за кредитом, тому позичальник все одно повинен повернути кредитні кошти та інтерес.

У сучасних реаліях розвитку вітчизняного фінансового ринку вигідним є пошук принципово нових методів та інструментів регулювання кредитних ринків, особливо споживчого кредитування. Одним із шляхів, на нашу думку, є створення нових персональних кредитних стандартів і перегляд існуючих.

G-20 підтвердила необхідність стандартизації особистих позик на порушення функціонування глобальних кредитних ринків, виділивши їхню неадекватність серед основних причин фінансової кризи, зокрема високоризикований іпотечний дефолт у секторі США [46, р. 30].

Треба тверезо усвідомлювати, що цінність стандартів як регуляторного інструменту часто відображається у двох аспектах: один полягає в тому, що стандарти відіграють вибірково роль у конкретних галузях, а інший полягає в тому, що стандарти сприяють довірі між суб'єктами господарювання. Тобто

суб'єкти, які не відповідають мінімальним вимогам, встановленим стандартом, не можуть займатися певним видом діяльності на кредитному ринку [43, с. 9].

Слід зазначити, що характерною тенденцією банківського сектору України останніх десятиліть є регламентація та стандартизація виконання суб'єктами фінансового ринку норм і правил міжнародних договорів. Визнано, що міжнародні стандарти є більш рекомендаційними, однак їх важливість визнають практично скрізь, тобто їх наслідування вважається позитивним явищем, яке покращує імідж та інвестиційний рівень, а значить, сприяє інтеграції у світові фінансові ринки.

Варто зазначити, що в Україні мало уваги приділяють внутрішнім та національним стандартам банківської діяльності, хоча це гармонізовані мінімальні вимоги (національні стандарти), якими користуються регулятори та фінансові установи (внутрішній стандарт). Велике значення мають національні стандарти, які зводяться до уніфікації та уніфікації внутрішніх стандартів окремих банківських установ, а також координації діяльності національних установ і зовнішнього середовища. Основними причинами необхідності розробки національних стандартів якості банківської діяльності, в тому числі у сфері кредитування, є зміни та розширення зовнішнього середовища, в якому функціонують банківські установи, зміни нормативно-правової бази, посилення конкуренції з іноземними банками. Наявність різноманітних стандартів значно оптимізує комунікаційні та бізнес-процеси банківських установ.

Використання стандартів повинно проходити через весь процес надання кредиту, який можна розділити на етапи, тому в стандартах надання кредиту доцільно виділити стандарти інформаційного обслуговування; оцінка репутації; оцінка кредитних ризиків, пов'язаних з наданням кредиту; оцінка якості кредиту забезпечення; підписання кредитних договорів; процедури видачі кредитів; кредитний моніторинг; робота з проблемною заборгованістю.

Застосування індивідуальних стандартів на різних етапах кредитного процесу більш чітко формулює інтереси всіх кредиторів – як кредиторів, так і позичальників, однак слід зазначити, що, загалом, досягнення цілей кредитора

є пріоритетним над досягненням цілей кредитора. Тому, на нашу думку, у нашій державі справді необхідно сформулювати стандарти якості банківської діяльності, і водночас слід враховувати існуючі деформації фінансового ринку.

Хоча практика сучасної вітчизняної банківської діяльності така, що на сьогодні не існує навіть загальноприйнятої моделі споживчого кредиту, банківські установи мають різний досвід організації цього процесу та якості кредитних послуг, а також значні відмінності у розмірі капіталу, якості ресурсів, Розмір і структура активів і пасивів, характеристики кредитної політики, але загальні стандарти кредитування фізичних осіб повинні бути негайно впроваджені в практику вітчизняних банківських установ. Однак стандарти споживчого кредитування можуть бути розроблені та надалі трансформовані в національний інструмент регулювання лише за умови виконання певних умов: по-перше, мають бути прийняті та оформлені в нормативно-правові акти стандарти кредитування, які встановлюють основні положення кредитування та відображають цілі держави (наприклад, регулювання та захист прав споживачів); по-друге, стандарти кредитування мають бути загальноприйнятими в банківському середовищі. Це досить важлива вимога, оскільки на основі приєднання окремих банківських установ до цих стандартів кредитування може бути створена система добровільної «акредитації» банків, яка може стати основою для диференційованого нагляду за банками.

Змістовні напрямки розвитку стандартів споживчого кредитування як регуляторного інструменту також мають визначатися регуляторними напрямками: у сфері пруденційного регулювання це вдосконалення методів оцінки ризиків, у частині захисту прав позичальників – удосконалення законодавства. на захист прав споживачів фінансових послуг [49].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що розробка нових та перегляд існуючих стандартів споживчого кредитування є відповідним способом покращення регулювання споживчого кредитування. Розробку нових стандартів споживчого кредитування можна розпочати з підвищення внутрішніх стандартів банківського кредитування, впроваджуючи окремі

законодавчі ініціативи на національному рівні, тому основним кроком на національному рівні має стати розробка концептуальних стандартів якості банківського сектору.

Вітчизняні стандарти кредитування, спрямовані на пруденційне регулювання, розвинені краще, ніж стандарти, спрямовані на захист прав споживачів фінансових послуг. Це підтверджує те, що їх інтеграції присвячені численні законодавчі та нормативні документи. Проте обидва напрямки вимагають суттєвого вдосконалення з огляду на сучасні реалії.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУ

2.1 Аналіз ринку споживчого кредитування в Україні як передумова реалізації державної політики регулювання банківської кредитної діяльності

В умовах сучасного економічного розвитку споживчі кредити мають значний вплив не лише на задоволення потреб населення, а й на загальний розвиток економіки країни в усіх сферах господарської діяльності та стабільність банківської системи. Це пояснюється головним чином тим, що основні інтереси споживачів переплітаються з інтересами виробників кінцевої продукції, а споживчий ринок також відіграє провідну роль у забезпеченні безпеки життя населення. Споживчий ринок є механізмом стимулювання впливу споживання на стабілізацію соціально-економічної ситуації, а його збалансований розвиток є передумовою прискорення економічного зростання.

Розглянемо еволюцію розвитку споживчого кредитування в Україні з 1991 року по теперішній час (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 - Процес становлення споживчого кредитування в Україні

Етап	Характеристика етапу
1991-1995 рр.	Негайне зародження української банківської системи та кредитного ринку, проте, враховуючи гіперінфляцію, девальвацію тимчасової грошової одиниці, складні умови вітчизняної національної економіки не сприяло появі споживчих кредитів.
1995-2000 рр	Після валютної реформи в 1996 році економіка країни сповільнилася і стабілізувалася, відбулася співпраця між банками та великими торговельними мережами, а ставки за кредитами були досить високими. Тому в цей період спостерігалось лише формування споживчих кредитів.

2000-2005 рр.	За цей період споживчі кредити на вітчизняному фінансовому ринку зросли. Так у 2002 р. кінцеве споживання було профінансовано на 2,3% ВВП за рахунок кредитів, але процентні ставки все ще залишалися високими, а відсутність заборони на споживчі кредити в іноземній валюті сприяла його суттєвій активізації, але водночас збільшила неповернення таких кредитних ризиків
2005-2008 рр.	Цей період можна назвати кредитним бумом споживчого кредитування в Україні, оскільки пропозиція споживчих кредитів значно зросла, навіть під час фінансової кризи їх обсяг зріс. Але фінансова криза призвела до зростання рівня проблемних кредитів, тобто рівень споживчої заборгованості зріс з 6% у 2004 році до 44% у 2008 році.
2008-2013 рр.	Розвиток споживчого кредитування на цьому етапі характеризувався кризою: різко скоротилися обсяги видачі споживчих кредитів, деякі банківські установи навіть повністю припинили видачу кредитів фізичним особам, значно зросла кількість проблемних кредитів (особливо валютних). Також відбулося зростання, що призвело до посилення вимог до перевірки кредитоспроможності позичальників і мораторію на валютні кредити. Кредитні установи підвищили кредитні ставки і фактично припинили кредитування населення.
2013-2014 рр.	2013 рік став черговою фінансовою кризою, за якою послідувала нова хвиля девальвації гривні та призвела до чергового збільшення кількості проблемних кредитів. 2014 рік став роком поживлення споживчого кредитування, фінансові установи приділяли більше уваги мінімізації кредитного ризику у сфері споживчого кредитування, масштаби проблемної заборгованості поступово зменшувалися, значно збільшувалися кредити, номіновані в національній валюті.
2014 по теперішній час	Цей період розвитку споживчого кредитування ознаменувався відновленням і боротьбою банків із проблемними кредитами, які залишилися після фінансової кризи. У 2016 році ЦБ прийняв постанову «Про затвердження Положення про визначення розмірів кредитного ризику для активної банківської діяльності в банках України», яка принципово змінила практику банків щодо класифікації видів кредитів та визначення розмірів кредитного ризику. В результаті вимоги стануть більш жорсткими і, відповідно, підвищується ймовірність успішного управління кредитним ризиком, що впливає на зменшення проблемної заборгованості. Також у 2017 році набув чинності єдиний спецзакон України «Про споживчі кредити». Прийняття та реалізація такого конкретного законодавства є своєчасним і необхідним. Закон спрямований на регулювання відносин між кредиторами, позичальниками та третіми особами безпосередньо у сфері споживчого кредитування.

Поетапність розвитку споживчого кредиту в Україні показує, що цей вид кредиту пройшов еволюцію від зародження до поступового розвитку за відносно короткий проміжок часу.

Однак зміни в обсязі позик фізичним особам були непостійними в останні роки аналізованого періоду. Згідно з даними в таблиці 1.3 видно, що

сума фізичних позик поступово зростала з 2016 по 2019 рік, при цьому найбільше зростання відбулося в 2018 році, досягнувши 15,03%. Однак станом на 1 січня 2021 року їх сума зменшилася на 3,48% порівняно з минулим роком. З розгортанням кризи кредитування фізичних осіб суттєво сповільнилося — на ринку стало менше попиту та пропозиції. У цій сфері у 2020 році значно зросла кількість дефолтів, тому деякі банки реструктуризували велику кількість незабезпечених споживчих кредитів.

Таблиця 2.2 – Кредити надані банківськими установами України за період 2016-2020 рр.

Показники	Роки				
	2016	2017	2018	2019	2020
Кредити надані всього, млн грн	1005923	1042798	1118618	1033539	963664
У т. ч., кредити, надані суб'єктам господарювання, млн грн	847092	870302	919054	822020	752503
Темп приросту кредитів, наданих суб'єктам господарювання, до попереднього періоду, %	1,98	2,74	5,60	-10,56	-8,46
Частка кредитів, наданих суб'єктам господарювання, у загальній сумі, %	84,21	83,46	82,16	79,53	78,09
У т. ч., кредити, надані фізичним особам, млн грн	157385	170938	196634	206761	199556
Темп приросту кредитів, наданих фізичним особам, до попереднього періоду, %	-10,43	8,61	15,03	5,15	-3,48
Частка кредитів, наданих фізичним особам, у загальній сумі, %	15,65	16,39	17,84	20,47	20,91

Проте, аналізуючи структуру кредитного портфеля українських банків, варто відзначити, що частка кредитів, виданих фізичним особам, з кожним роком зростає з 15,65% у 2016 році до 20,91% у 2020 році. Водночас частка кредитів, наданих юридичним особам, поступово зменшувалася, зменшившись за аналізований період (2016-2020 рр.) на 6,12 в.п.

Зростання особистих реальних доходів залишається низьким, але коригування заробітної плати та пом'якшення інфляції забезпечують його зростання в 2020 році, але менше 10% мають кредит. Вітчизняні банківські фінансові установи активно відновлюють кредитування фізичних осіб, причому більшість споживчих кредитів, які вони надають, є беззаставними, але вони ще не стали важливим фактором стимулювання споживання.

З початком карантинних заходів особисте споживання різко впало, оскільки споживчі настрої до цього зіпсувалися, а поточні матеріальні умови погіршилися. Карантинні обмеження також зменшили можливості відпочинку за кордоном, тому регулярні щорічні витрати для цих осіб не здійснюються. Згідно з результатами обстеження умов життя населення, верстви населення з середніми та високими доходами скоротили витрати на товари тривалого користування та відпочинок і розваги, тому можуть формувати певні заощадження, тож вони зросли на 27%.

Боргове навантаження фізичних осіб майже не змінилося через невеликий обсяг нових споживчих кредитів. З 2018 по 2020 рік обсяг кредитів, залучених населенням, утримується на рівні 6% ВВП. Населення, як і раніше, бере кредити переважно в банківських установах, а частка парабанківських фінустанов поки що не перевищує 10%. Незважаючи на зростання обсягів іпотечного кредитування, рівень витрат на обслуговування боргу фізичних осіб суттєво не змінився, оскільки іпотечні кредити мають довший термін, нижчі відсоткові ставки, ніж споживчі кредити, та вищі стандарти оцінки платоспроможності позичальників. Співвідношення кредитів до депозитів впало до 33% з початку року, падіння майже на 4% через уповільнення кредитів фізичних осіб і зростання депозитів змінилося.

Із запровадженням карантинних заходів у квітні 2020 року чисті кредитні портфелі фізичних осіб різко впали, оскільки більшість банківських установ скоротили нові обсяги кредитування. Варто зазначити, що більшість діючих на той час кредитних ліній було збережено, але критерії затвердження банківськими установами нових кредитних заявок стали жорсткішими, в основному через погіршення оцінки платоспроможності позичальників та загальної економічної ситуації. Однак, враховуючи

нинішній економічний спад, таке уповільнення кредитування є природним. Це також можна інтерпретувати як зменшення індивідуального попиту через значне погіршення індивідуального попиту. На споживчі настрої та динаміку вплинули обмеження на роботу магазинів побутової техніки, включно з продажем споживчих кредитних продуктів.

У 2020 році місячні темпи зростання залишаються нижчими за докризові. Чисте зростання кредитів у 2020 році становитиме 7,3%. Споживче кредитування дозволило банківським установам підтримувати прибутковість, тоді як корпоративний попит на кредити залишається низьким, а ставки за кредитами падають. Тому банківські фінансові установи налаштовані на активний розвиток цієї частини кредитного ринку. У 2020 році доходи за споживчими кредитами склали 34% від загального процентного доходу банку. У майбутньому більшість банківських установ планують послабити стандарти кредитування фізичних осіб, незважаючи на високий ризик погіршення якості кредитів.

Погіршення економічної ситуації в країні знизило збалансовану траєкторію зростання споживчого кредитування. Рівноважний рівень споживчого кредитування (відношення кредитів до ВВП) оцінюється в 10% ВВП, що на 6% вище поточної вартості. З погіршенням макроекономічних прогнозів та уповільненням кредитування у 2020 році рівноважний темп зростання споживчого кредитування знизився та, як очікується, прискориться у 2022 році [33].

Навесні 2020 року спостерігався пік погіршення особистої платіжної дисципліни, оскільки в цей період стрімко зростала частка прострочених кредитів та відсотків. Слід також зазначити, що частка дефолтів серед провідних банків цього сектору також зросла, але нерівномірно. Зростання простроченої заборгованості залежить від особливостей кредитних продуктів банківських установ, тобто кредитні портфелі з переважанням кредитів готівкою мають погані показники. Влітку 2020 року охоплення портфеля резервних вакансій зросло з 3,8% до 5,0%. Зазначимо, що реальні збитки за кредитами ймовірно будуть більшими, оскільки деякі боржники отримали відстрочення платежів за споживчими кредитами через плани

реструктуризації, пов'язані з карантинними обмеженнями. Реструктуризація споживчих кредитів охоплює не менше 10% кредитного портфеля. Крім того, через особливості деяких кредитних продуктів, таких як кредитні картки, банківські установи не мають права відображати прострочені платежі, а включати нараховані відсотки до основної суми боргу до кредитної лінії. У цьому випадку банківська установа не може зафіксувати факт затримки обслуговування. Тому з метою усунення таких прогалин Національний банк України вніс зміни до Положення № 351 «Про оцінку кредитного ризику банків». Відповідно до змін, неодержані від позичальників платежі в рахунок погашення нарахованих відсотків будуть вважатися простроченими навіть за умов капіталізації.

Відновлення споживчого кредитування кредитного портфеля має зосередитися на його якості. Врахуйте, що короткострокові споживчі кредити погашали приблизно половину кредитів на роботу в кредитному портфелі на початку кризи в 2019 році. Бачимо, що середні показники якості кредитного портфеля споживчих кредитів у майбутньому покращаться, але вітчизняним банківським установам слід ретельно аналізувати стан обслуговування кредитів, особливо реструктуризованих, та правильно їх відображати.

Враховуючи високу ризикованість споживчих кредитів, Національний банк України все ж має намір підвищити вагу ризику беззаставних споживчих кредитів. Національний банк України з 1 серпня 2021 року вперше підвищив вагу ризику незабезпечених споживчих кредитів до 125%, а з 1 січня 2022 року вага ризику буде збільшена до 150%. Це збільшить потребу в капіталі банківських установ, які видають кредити фізичним особам без застави. Це вимагало б від вітчизняних банківських установ кредитування населення більшою мірою за рахунок акціонерних коштів, меншою – за рахунок вкладів населення[55]. За розрахунками, такі зміни не призведуть до порушення вимог до капіталу банківських установ, оскільки мають достатній запас міцності, але водночас покликані підвищити стійкість кредиторів до потенційних кризових явищ, зокрема заохочувати до належного врахування переваг споживання та ризиків у кредитуванні.

Зменшення обсягів кредитування фізичних осіб у період з 2006 по 2019

рік можна пояснити високою вартістю такого кредитування, про що свідчать дані Національного банку України щодо середньозважених процентних ставок за кредитами фізичних осіб (рис. 2.1) [54].

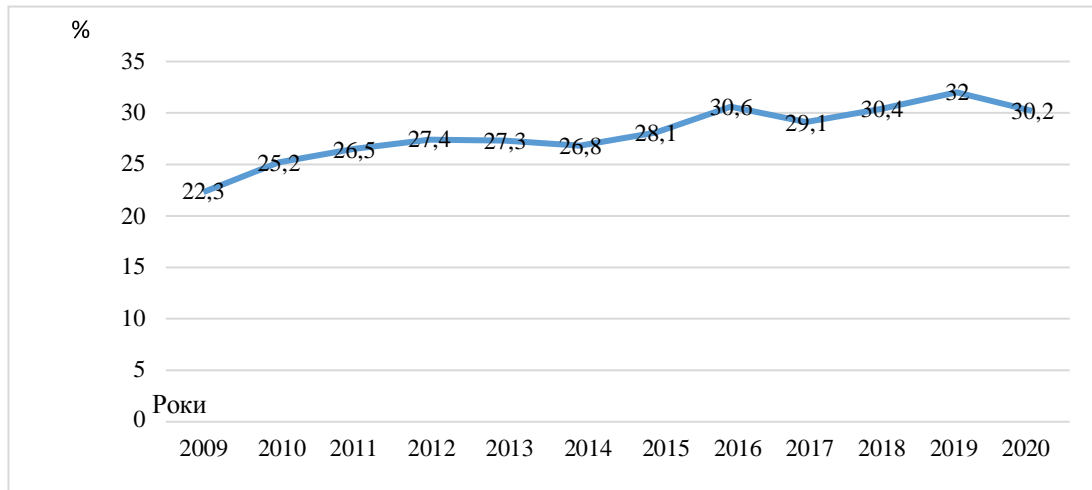

Рисунок 2.1 – Відсоткові ставки вітчизняних банківських установ за кредитами фізичним особам у 2009-2020 роках

У результаті з 2009 по 2017 рік середня процентна ставка за кредитами для фізичних осіб зросла з 22,3% до 30,6%, або середнє зростання процентної ставки склало 8,3 процентних пункти. Причиною поступового подорожчання кредитів фізичним особам є їх ризикованість, тобто за рахунок зростання відсоткових ставок банки намагаються покрити ризик неповернення кредитів і знизити кредитний ризик, через нестабільність економічної та фінансової розвиток ринку, зростання інфляції в Україні.

З 2013 по 2020 рік споживчі кредити (особливо кредити «готівкою») становили найбільшу частку (понад 50%) позик фізичним особам, потім кредити на купівлю нерухомості, будівництво та ремонт (від 25% до 40%). Через карантинні обмеження у першому півріччі зростання чистих гривневих кредитних портфелів фізичних осіб у 2020 році значно сповільнилося. У другому півріччі кредити на купівлю житла значно зросли, перевищивши кредити на споживання.

Також аналізуємо відсоткові ставки за новими кредитами фізичним особам за цільовими напрямками (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 - Процентні ставки за новими кредитами фізичним особам за цільовим спрямуванням

Період	Процентна ставка, усього	У тому числі		
		За споживчими кредитами	За іпотечними кредитами	За іншими кредитами
2009	22,3	22,4	17,6	22,6
2010	25,2	26,5	15,2	19,6
2011	26,5	28,1	14,9	18,6
2012	27,4	28,7	15,9	21,8
2013	27,3	28,5	17,6	22,2
2014	26,8	27,8	15,9	22,8
2015	28,1	29,7	11,7	28,0
2016	30,6	31,6	12,1	27,7
2017	29,1	30,0	17,3	23,5
2018	30,4	31,3	17,1	24,2
2019	32,0	32,6	17,0	26,2
2020	30,2	32,4	13,1	23,1

Таблиця 2.3 показує, що хоча споживчі кредити домінують протягом аналізованого періоду, цей сегмент має найвищу процентну ставку, за ним йдуть інші кредити, а іпотечні кредити мають найнижчі процентні ставки. Це пояснюється тим, що всі іпотечні кредити мають найнижчий ризик неповернення порівняно з іншими видами кредитів, виданих фізичним особам, оскільки вони забезпечені надійною заставою.

Однак слід зазначити, що іпотечне кредитування стрімко зросло з липня 2020 року, що є унікальним для України явищем з огляду на глибину кризи та значну невизначеність. Ключовим для повернення позики є різке падіння ставок по іпотеці з 17,0% у 2019 році до 13,1% у 2020 році. Враховуючи достатній капітал і ліквідність, а також подальше зниження процентних ставок, банки готові продовжувати сприяти відновленню економіки, підтримуючи підприємства та населення шляхом кредитування.

Серед складових роздрібних кредитів у гривні у 2018-2020 роках найбільший темп зростання показали кредити на побутову техніку.

Якщо аналізувати споживчі кредити за регіонами, то лідерами за обсягом наданих споживчих кредитів є банки Києва та Київської, Одеської та

Дніпропетровської областей за кредитами фізичних осіб. На ці регіони припадало 65% усіх виданих споживчих кредитів станом на 1 січня 2021 року. Ця концентрація пов'язана в основному з концентрацією фінансового та виробничого потенціалу країни в цих регіонах і відбувається як на регіональному рівні, так і на рівні індивідуального банківського обслуговування установи. Слід також зазначити, що короткострокові кредити строком до одного року поширені майже в усіх регіонах України (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 - Кредити, надані фізичним особам банками України у 2016-2020 роках, за строками погашення

Показник	Період									
	01.01.2017		01.01.2018		01.01.2019		01.01.2020		01.01.2021	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Усього, у т.ч	157385	100	170938	100	196634	100	206761	100	199556	100
До 1 року	38879	24,70	45895	26,85	73288	37,27	92576	44,77	94910	47,56
Від 1 року до 5 років	31743	20,17	48553	28,40	53223	27,07	64685	31,28	63410	31,78
Понад 5 років	86763	55,13	76490	44,75	70123	35,66	49500	23,94	41236	20,66

Аналізуючи дані таблиці 2.4, можна зробити висновок, що лише у 2016 році особисті довгострокові кредити становили 55,13%, а потім з кожним роком зменшувалися, досягнувши 20,66% у 2020 році. Починаючи з 2018 року частка короткострокових кредитів є вищою, ніж середньо- та довгострокових кредитів, варто зазначити, що ця тенденція відображена як у 2019, так і в 2020 роках.

Показник національної фінансової безпеки «Питома вага простроченої кредитної заборгованості в загальній сумі кредитів, наданих банками резидентам України», підтверджує низьку якість сформованих банківськими установами корпоративних кредитних портфелів, найкраще значення якого становить 2% , задовільно - 3%, незадовільно - 4%, небезпечно - 5%, серйозно - 7%. Так, в Україні на кінець 2013 року значення цього показника

перевищило критичну позначку в 7%, що є відносно стабільним для вітчизняної економіки. Отже, критичний рівень якості кредитів, що надаються банками, загрожує стабільності економіки. Банківська система існувала ще до трагічних подій 2013-2014 років, анексії Криму, початку збройного конфлікту на сході країни, обвалу девальвації гривні та поглиблення банківської кризи. Проте кумулятивний ефект цих подій призвів до подальшого погіршення якості кредитних портфелів у вітчизняній банківській системі – станом на 1 січня 2017 року значення індексу зросло до 24,2% [47]. кредитні портфелі вітчизняних банків продовжують покращуватися. Станом на 1 січня 2021 року середній рівень непрацюючих кредитів у банківській системі становив 41% (на 2,9 п.п. менше, ніж у 2016 році), з них споживчих кредитів – 31,25%.

Таблиця 2.5 - Частка непрацюючих кредитів в банках України за 2016-2020 (у відсотках)

Показник	Період				
	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021
Частка непрацюючих кредитів загалом, у т.ч.:	53,9	54,54	54,54	48,36	41,0
Кредити корпоративному сектору	52,60	56,03	55,83	53,83	55,0
Кредити фізичним особам (включно з ФОП)	62,96	53,51	46,04	34,11	31,25
Банки з державною часткою, з них	77,23	71,12	67,92	63,52	57,4
ПАТ КБ «Приватбанк»	83,00	87,64	83,35	78,38	74,01
Банки з державною часткою, крім ПАТ КБ «Приватбанк»	29,37	55,75	54,96	49,33	44,08

Проаналізувавши процес становлення та розвитку вітчизняного ринку споживчого кредитування, можна зробити висновок, що споживче кредитування має велике соціально-економічне значення для розвитку нашої країни. Проте цей кредит має як позитивний, так і негативний вплив на економіку, залежно від стадії ділового циклу. Сьогодні в Україні через негативний вплив фінансово-економічної та політичної кризи кількість споживчих кредитів поступово зростає, непрацюючі кредити в таких кредитах зменшуються, але недостатньо, що призводить до зменшення

купівлі влади населення, зростання кредитного ризику, довіра до банків знизилася.

2.2 Аналіз фінансово-господарської діяльності та особливостей регулювання споживчого кредитування АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки

Сьогодні АТ «УкрСиббанк» BNP Paribas Group є універсальним банком, який займає перше місце в українському фінансовому рейтингу та надає послуги міжнародного рівня. АТ «УкрСиббанк» пропонує пакетні пропозиції та комплексні рішення, покращує та спрощує процеси, забезпечує міжнародну підтримку клієнтів у країнах присутності BNP Paribas Group

У 2020 році банк святкуватиме своє 30-річчя, а у 2021 році BNP Paribas Group відзначатиме своє 15-річчя в Україні. BNP Paribas є основним акціонером АТ «УкрСиббанк». Станом на 31 грудня 2020 року міжнародна група BNP Paribas SA (Франція) володіє 60% акцій АТ «УкрСиббанк». Станом на 31 грудня 2019-2020 рр. материнською компанією АТ «УкрСиббанк» є BNP Paribas SA (Франція), яка є акціонером контролюючого пакету акцій банку. Основним видом діяльності АТ «УкрСиббанк» є надання банківських послуг юридичним і фізичним особам в Україні. Банк є членом підрозділу гарантування вкладів фізичних осіб

Для аналізу діяльності АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки необхідно насамперед зосередитись на показниках активів, пасивів та фінансової діяльності банку. Для оцінки діяльності АТ «УкрСиббанк» проведено горизонтальний та вертикальний аналіз активів балансу за 2018-2020 роки (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Склад та динаміка активів балансу АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки

Показники	Сума, тис. грн	Абсолютне відхилення, тис. грн	Темп приросту
-----------	----------------	-----------------------------------	------------------

1						(спаду), %	
	2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019	2019/2018	2020/2019
1	2	3	4	5	6	7	8
Грошові кошти та їх еквіваленти	4790465	5326793	6601935	+536328	+1275142	+11,20	+23,94
Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	13663	89389	44365	+75726	-45024	+554,24	-50,37
Кошти в інших банках	12312124	10141451	23502763	-2170673	+13361312	-17,63	+131,75
Кредити та заборгованість клієнтів	26137962	21371168	21067038	-4766794	-304130	-18,24	-1,42
Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	5455375	13264833	18268898	+7809458	+5004065	+143,15	+37,72
Інвестиції в асоційовані й дочірні компанії	179440	189	189	-179251	-	-99,89	-
Інвестиційна нерухомість	172	4	4	-168	-	-97,67	-
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	216000	629089	231929	+413089	-397160	+191,24	-63,13
Відстрочений податковий актив	229227	82615	97539	-146612	+14924	-63,96	+18,06
Основні засоби та нематеріальні активи	1661009	1764547	2053368	+103538	+288821	+6,23	+16,37
Інші фінансові активи	561667	288175	152242	-273492	-135933	-48,69	-47,17
Інші активи	455985	340842	295 703	-115143	-45139	-25,25	-13,24
Усього активи	52013088	53299096	72315975	+1286008	+19016879	+2,47	+35,68

Аналізуючи дані таблиці 2.6, можна побачити, що активи банку у 2019 році порівняно з 2018 роком зросли на 19 016 879 тис. грн., збільшившись на 2,47%, а у 2020 році порівняно з попереднім роком збільшилися на 24 141 769 тис. грн., збільшившись на 35,68%.

Загальні активи АТ «УкрСиббанк» у 2019 році зросли порівняно з 2018

роком, переважно за рахунок збільшення активів

«Цінні папери за амортизованою вартістю» — 7 809 458 тис. грн. або 143,15%, а за статтею «Фінансові активи за справедливою вартістю через прибутки та збитки» — 75,726 млн. грн. або 554,24%. У 2020 році порівняно з попереднім роком найбільший приріст має стаття «Інші кошти банків» на 13 361,312 млн гривень, зростання на 131,75%, та стаття «Цінні папери, що обліковуються за амортизованою вартістю» на 5 004,065 млн гривень. На , збільшення на 37. 72%.

На рисунку 2.2 наведено динаміку зростання активів та кредитів, виданих АТ «УкрСиббанк» у 2018-2020 роках. Як видно з даних на рисунку, сума «кредитної та клієнтської заборгованості» у 2019 році зменшилася порівняно з 2018 роком на 4 766,794 млн гривень, зменшившись на 18,24%, а у 2020 році порівняно з 2019 роком зменшилася на 304,13 млн гривень. або 1,42 відсотка.

Таким чином, у період 2018-2020 років АТ «УкрСиббанк» має достатній обсяг власних та залучених коштів, а за рахунок ведення активної діяльності, тобто ефективно розміщує та використовує власні та залучені кошти для отримання розумний розподіл прибутку, ризики окремих видів господарської діяльності та підтримання ліквідності банківських установ. Отже, склад та структура активів АТ «УкрСиббанк» відповідає основним принципам та напрямкам розвитку банківських установ.

Отже, з даних таблиці видно, що найбільшу частку в структурі активів АТ «УкрСиббанк» у 2018-2019 рр.

«Кредити та клієнтська заборгованість», тобто -50,25% у 2018 році, - 19,03% у 2019 році, а частка активів у цьому проекті знизиться до 29,13% у 2020 році. Тому у 2020 році найбільшу частку активів банків становлять товари, «Кошти інших банків», що дорівнює 32,50%. Таким чином, видно, що частка кредитного портфеля в загальних активах АТ «УкрСиббанк» протягом 2018-2019 років щорічно зменшувалася через нестабільну фінансову ситуацію в країні, населення, пов'язану з негативними наслідками

коронакризи, яка не дозволила збільшити обсяги кредитних операцій та розширити коло клієнтів цієї банківської установи.

У 2019 році «цінні папери, оцінені за амортизованою вартістю» займали друге місце в загальних активах, становлячи 24,89% загальних активів. Отже, можна зробити висновок, що у 2019 році АТ «УкрСиббанк» надав пріоритет діяльності з цінними паперами, оскільки кредитна діяльність з кожним роком зменшує свою частку в загальних активах банківських установ. У 2020 році друге місце за обсягом активів посіли «кредити та зобов'язання клієнтів».

Враховуючи загальну тенденцію динаміки пасивів АТ «УкрСиббанк», слід зазначити, що їх величина змінюється аналогічно зміні вартості активів, оскільки пасиви є джерелом формування активів банківських установ (табл. 2.7).

Зобов'язання АТ «УкрСиббанк» у 2019 році зросли в порівнянні з попереднім роком, в основному за рахунок збільшення на 4168,559 млн грн або 10,37% статті активу «Кошти клієнтів» та статті зобов'язань «Інші» на 40970 тис. грн., або 18,03 грн. У 2020 році порівняно з попереднім роком зростання відбулося переважно за рахунок статей

«Кошти клієнтів» склали 1 789 170 300 грн., що становить 40,34 %, «Інші зобов'язання» — 268 696 тис. грн., що становить 100,21 %.

Таблиця 2.7 – Динаміка пасивів АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки

Статті пасивів	Сума, тис. грн			Абсолютне відхилення, тис грн		Темп зростання (спаду), %	
	2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019	2019/2018	2020/2019
1	2	3	4	5	6	7	8
Зобов'язання							
Кошти отримані від НБУ	-	-	-	-	-	-	-
Кошти банків	-	-	-	-	-	-	-
Кошти клієнтів	40187227	44355786	62247489	+4168559	+17891703	+10,37	+40,34

Фінансові зобов'язання, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	7387	702	4587	-6685	+3885	-90,50	+553,42
Інші залучені кошти	5927	3 979	2 947	-1948	-1032	-32,87	-25,94
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток	-	101 876	-	+101 876	-101876	-	-
Резерви під зобов'язання	204160	310289	349762	+106129	+39473	+51,98	+12,72
Інші фінансові зобов'язання	1587538	1230059	1083417	-357479	-146642	-22,52	-11,92
Інші зобов'язання	227175	268145	536841	+40970	+268696	+18,03	+100,21
Субординований борг	3066893	249348	-	-2817545	-249348	-91,87	-100,00
Усього зобов'язань	45287760	46520183	64225042	+1232423	+17704859	+2,72	+38,06
Власний капітал							
Статутний капітал	5069262	5069262	5069262	-	-	-	-
Емісійні різниці	811229	811229	811229	-	-	-	-
Резервні та інші фонди банку	132493	265486	891881	+132993	+626395	+100,38	+235,94
Резерви переоцінки	6569	6541	6452	-28	-89	-0,43	-1,36
Нерозподілений прибуток (Непокритий збиток)	705776	626395	1312110	-79381	+685715	-11,25	+109,47
Власний капітал	6725328	6778913	8090933	+53585	+1312020	+0,80	+19,35
Усього зобов'язання та власний капітал	52013088	53299096	72315975	+1286008	+19016879	+2,47	+35,68

Позитивною тенденцією є наявність значного обсягу нерозподіленого прибутку протягом усього аналізованого періоду: 705,776 млн гривень у 2018 році, 626,395 млн гривень у 2019 році та 1312,11 млн гривень у 2020 році. З 2018 по 2020 рік власний капітал банку збільшиться на суму нерозподіленого прибутку, а значить, підвищиться стійкість банку.

Проаналізувавши структуру пасивів, з точки зору співвідношення власного капіталу та зобов'язань вона склала 12,93% та 87,07% у 2018 році, у

2019 році – 12,72% та 87,28%, що у 2020 році становитиме відповідно 11,19% та 88,81%.

Як наслідок, ми бачимо тенденцію до зниження частки власних коштів у ресурсах банку, що свідчить про зниження фінансової незалежності та стійкості АТ «УкрСиббанк» у 2018-2020 рр. У структурі власного капіталу найбільшу частку займає статутний капітал: 5 069,262 млн грн у 2018 році, в структурі пасиву – 9,75%, у 2019 році – 9,51%, тобто зменшення на 0,24%, частка статутного капіталу у 2020 році також зменшилася, досягнувши 7,01%.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що залучення коштів в АТ «УкрСиббанк» в період 2018-2020 років здійснювався переважно за рахунок коштів клієнтів (фізичних та юридичних осіб).

Проаналізуємо основні фінансові показники господарської діяльності АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки. Аналізуючи фінансові показники АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки, можна зробити висновок, що процентні та комісійні доходи банку у 2019 році порівняно з попереднім роком зросли на 9,52%, а у 2020 році порівняно з 2019 роком, навпаки, вони зменшилися на 13%, 17%. Те ж саме стосується комісій, які в 2019 році порівняно з 2018 роком зменшилися на 4,07%, а в 2020 році порівняно з 2019 роком зросли на 44,92%. У 2019 році чистий процентний дохід зріс на 9,01% порівняно з 2018 роком, а в 2020 році він був навпаки, впавши на -20,87%. Зміна чистого комісійного доходу була аналогічною.

У період 2018-2020 рр. АТ «УкрСиббанк» працював ефективно, незважаючи на фінансово-економічну кризу, тому в період 2018-2020 рр. банк був прибутковим, хоча з кожним роком поступово знижувався, тому в 2019 р. порівняно з 2018 р. збільшився на 79 409 тис. грн., у 2020 році порівняно з 2019 роком зменшення на 1 268 427 тис. грн., тобто зменшення майже на 50%.

Отже, підсумовуючи, можна зробити висновок, що діяльність АТ «УкрСиббанк» у 2018-2020 роках була досить стабільною під впливом

негативного впливу коронакризи на ринки України та Світового банку. Для підвищення загальної ефективності фінансової діяльності АТ «УкрСиббанку» необхідно реалізувати наступні заходи: збільшити обсяг операцій клієнтів, пов'язаних зі збором комісійних доходів, оскільки вони є найбільш ефективними; скоротити адміністративні витрати; збільшити кредитний портфель фізичних та юридичних осіб.

Захист прав споживачів фінансових послуг під час кредитування АТ «УкрСиббанк» фізичних осіб регулюється внутрішніми нормативними актами банківської установи, а саме «Кредитною політикою банку», «Положення про запозичення» тощо. Це внутрішні нормативні документи банку для стандартизації механізму кредитування та підвищення надійності кредитного портфеля банку, а також для уніфікації процедур кредитування всіх структурованих відділень банку.

«Положення про кредитування» АТ «УкрСиббанк» регламентує сферу кредитної діяльності банку, напрями використання кредитних ресурсів, порядок надання кредитів, послуг і стягнень, процентні ставки за різними кредитами, контролює виконання кредитних процесів.

Щоб зрозуміти, наскільки ефективно сформована кредитна політика банку та положення про кредитування, яке в свою чергу є основним внутрішнім документом, що регулює кредитну діяльність АТ «УкрСиббанку» та прямих споживчих кредитів, необхідно проаналізувати динаміку кредитного портфеля споживчих кредитів.

Протягом аналізованого періоду АТ «УкрСиббанк» активно займався бізнесом кредитування фізичних осіб. Банк надає різні види кредитів фізичним особам: споживчі кредити, іпотечні кредити (на первинному та вторинному ринку нерухомості), автокредити (на придбання автомобілів в автосалонах), кредити на придбання товарів довгострокового користування, а також овердрафти та міжнародні кредитні лінії платіжних карток на основі затверджених критеріїв кредитування або індивідуальних умов .

За даними аналізу кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк» у 2018-2020

роках (табл. 2.8) можна зробити висновок, що у 2018 році його величина була найбільшою – 26 137,962 тис. грн., а у 2020 році – найменшою – 21 067,038 тис. грн.

Таблиця 2.8 – Динаміка кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк» в розрізі суб'єктів кредитування за 2018-2020 роки (у тисячах гривень)

Показники	Роки			Абсолютне відхилення (+,-)	
	2018	2019	2020	2019 / 2018	2020 / 2019
Кредити юридичних осіб	21781298	16636253	16456135	-5145045	-180118
Резерви під знецінення кредитів та заборгованості юридичних осіб	-1289990	-183000	-118676	+1106990	+64324
Кредити фізичних осіб	4356664	4734914	4610903	+378250	-124011
Резерви під знецінення кредитів та заборгованості фізичних осіб	-2280155	-1792254	-1858704	+487901	-66450
Кредити та заборгованість клієнтів	26137962	21371168	21067038	-4766794	-304130
Резерви під знецінення кредитів	-3570145	-1975254	-1977380	+1594891	-2126

У 2018-2020 роках зменшення кількості кредитних портфелів банків відбулося в основному за рахунок зменшення обсягу кредитів юридичним особам, тобто на 5 325 163 тисячі гривень у 2020 році порівняно з 2018 роком, а кредитів фізичним особам, навпаки, зменшилась у 2019 році порівняно з 2018 роком. Порівняно з 2019 роком відбулося зростання на 378,25 млн. грн., а у 2020 році порівняно з 2019 роком – зменшення на 124,011 млн. грн. Однак, враховуючи нинішній економічний спад країни

через коронакризу, цілком природно, що фізичні позики сповільняться у 2020 році. Це також можна пояснити зниженням особистого попиту через помітне погіршення настроїв щодо особистого споживання, а також на цю динаміку вплинули обмеження на роботу магазинів побутової техніки, які продають, зокрема, споживчі кредитні продукти.

Використовуючи дані таблиці 2.9, проаналізуємо склад та структуру кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк» у 2018-2020 роках за суб'єктами кредитування.

Таблиця 2.9 – Склад та структура кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк» в розрізі суб'єктів кредитування за 2018-2020 роки

Показники	2018 рік		2019 рік		2020 рік	
	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %
Кредити та заборгованість клієнтів, у тому числі	26137962	100	21371168	100	21067038	100
- юридичним особам	21781298	83,33	16636253	77,85	16456135	78,13
- фізичним особам	4356664	16,67	4734914	22,15	4610903	21,87

Структура кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк» за суб'єктами кредитування у 2018-2020 роках не зазнала істотних змін, як і раніше, у кредитному портфелі цієї банківської установи перевищували кредити від юридичних осіб: у 2018 році їх частка становила 83,33% , 2019 рік – 77,85%, 2020 рік – 78,13%. Тобто можна зробити висновок, що кредитна політика АТ «УкрСиббанк» присвячена питомій вазі легальних кредитів, наданих фізичним особам за аналізований період 2018-2020 рр.

Зміни періоду майже ідентичні: 16,67% у 2018 році, 22,15% у 2019 році та 21,87% у 2020 році. Така ситуація в структурі кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк» зумовлена тісною співпрацею банківських установ з різними

підприємствами та організаціями різних форм власності та прагненням знизити кредитний ризик за рахунок структурних перебудов, співпраці з корпоративними клієнтами.

На основі річної фінансової звітності АТ «УкрСиббанк» проаналізуємо кредитний портфель за валютами (табл. 2.10).

Таблиця 2.10 – Динаміка наданих кредитів в АТ «УкрСиббанк» в розрізі валют у 2018-2020 роках

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Зміна показника			
	сума, млн грн	сума, млн грн	сума, млн грн	2019 до 2018 рр.		2020 до 2019 рр.	
				абсолютне відхилення, млн грн	темп приросту, %	абсолютне відхилення, млн грн	темп приросту, %
Юридичні особи							
Кредити в національній валюті (гривня)	16399305	11931053	14394204	-4468252	-27,25	+2463151	+20,64
Кредити в іноземній валюті	5381993	4705200	2061931	-676793	-12,58	-2643269	-56,18
Усього	21781298	16636253	16456135	-5145045	-23,62	-180118	-1,08
Фізичні особи							
Кредити в національній валюті (гривня)	3584838	4248628	4154717	663790	+18,52	-93911	-2,21
Кредити в іноземній валюті	771826	486286	456186	-285540	-37,00	-30100	-6,19
Усього	4356664	4734914	4610903	378250	8,68	-124011	-2,62

У період 2018-2020 років кредити АТ «УкрСиббанк» здійснюються переважно в національній валюті. Залишки валютних кредитів, наданих населенню, продовжували скорочуватися, оскільки споживчі кредити видавалися лише в національній валюті. Отже, можна зробити висновок, що

збільшення кредитного портфеля протягом аналізованого періоду було забезпечено за рахунок збільшення обсягу кредитів, виданих у національній валюті.

У 2019 році загальна сума позик фізичним особам в іноземній валюті зменшилася на 37% порівняно з 2018 роком, а в національній валюті дещо зросла на 18,52%, у 2020 році в іноземній валюті порівняно з 2019 роком зменшилася на 6,19%, а в національній валюті – також на 2,21%. Майже така ж тенденція зростання кредитів у національній валюті спостерігається і в кредитах, наданих юридичним особам.

Відповідно до Регламенту кредитування всі кредитні операції та кредитні зобов'язання клієнтів АТ «УкрСиббанк» перевіряються не рідше одного разу на місяць: наявність ознак значного збільшення кредитного ризику, наявність ознак дефолту, виконання критеріїв розірвання ознаки значного збільшення кредитного ризику; відсутність ознак дефолту.

Основні критерії для АТ «УкрСиббанк» значне збільшення кредитного ризику — порушення платіжних зобов'язань понад 30 днів, передбачувана або здійснена санація (погіршення становища кредитора, яке пов'язане із затримкою сплати відсотків або основної суми, але не призводить до прямих фінансових втрат), погіршення фінансового стану клієнта (пов'язаного з первинним визнанням кредиту. Якщо рейтинг корпоративного клієнта знижується більш ніж на 3 бали порівняно з денним рейтингом або рейтинг знижується до рівня 10+ і нижче), клієнт зараховується до списку клієнтів, які потребують особливої уваги тощо. Основними ознаками знецінення АТ «УкрСиббанк» є порушення платіжних зобов'язань понад 90 днів, реструктуризація з погіршенням становища кредиторів та вплив на прямі фінансові втрати, неплатоспроможність або ліквідація клієнтів-початківців тощо.

Якість виданих АТ «УкрСиббанк» кредитів фізичним особам у 2018-2020 роках наведено в таблиці 2.11.

Кредити фізичних осіб із простроченням понад 90 днів (V категорія) у

2020 та 2019 роках становили 1 712 073 тис. грн та 1 661 824 тис. грн відповідно, що становило 37,13% та 35,1% від загального кредитного портфеля. Фізичні особи не відрахували свої резерви, тому якість їхніх кредитних портфелів є низькою. У 2020 році непрацюючі кредити зросли на 50,249 тис. грн, або на 3% порівняно з попереднім роком, через зменшення доходів населення та негативний вплив коронакризи.

Таблиця 2.11 – Якість кредитів, наданих фізичним особам в АТ «УкрСиббанк» у 2019-2020 роках

Назва показника	Розподіл кредитів за класами боржника – фізичної особи				
	1	2	3	4	5
2020 рік					
Сума кредитної заборгованості	4719764	102446	48432	37065	1712073
Кредитний ризик	299332	22693	23835	28245	1409871
2019 рік					
Сума кредитної заборгованості	4851825	98128	49054	37275	1661824
Кредитний ризик	304703	23494	24612	27733	1405031

АТ «УкрСиббанк» може отримувати виплати за простроченими кредитами фізичних осіб, оскільки такі кредити в основному забезпечені заставою (тобто нерухомість або транспортні засоби). Крім того, навіть якщо вартості застави недостатньо для погашення кредиту, банк не втратить права стягнути гроші з позичальника до повного погашення кредиту.

Таким чином, управління кредитним портфелем споживчих кредитів АТ «УкрСиббанк» у 2019-2020 роках буде характеризуватися:

– За період 2018-2020 років спостерігалось зменшення обсягу кредитного портфеля банку в основному за рахунок зменшення обсягу кредитів юридичним особам. Навпаки, кредити фізичним особам у 2019 році порівняно з 2018 роком зросли на 378,25 млн грн, а у 2020 році порівняно з 2019 роком зменшилися на 124,011 млн грн. Однак, враховуючи нинішній економічний спад країни через коронакризу, цілком природно, що фізичні позики сповільняться у 2020 році. Це також можна пояснити зниженням особистого попиту через помітне погіршення настроїв особистого споживання, а також на цю динаміку впливають обмеження роботи магазинів побутової техніки, які продають, зокрема, продукти споживчого кредитування;

– За суб'єктами кредитування структура кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк» суттєвих змін не зазнала, як і раніше, кредитний портфель банківської установи перевищує кредитний портфель юридичних осіб. У 2018 році кредити фізичних осіб становили 16,67%, у 2019 році – 22,15%, у 2020 році – 21,87%. Тобто можна зробити висновок, що кредитна політика АТ «УкрСиббанк» на 2018-2020 роки більше спрямована на співпрацю з юридичними особами;

- Надавати кредити фізичним особам в АТ протягом 2018-2020 років «УкрСиббанк» в основному ведеться в національній валюті;

– Якість кредитного портфеля фізичних осіб досить низька, оскільки непрацюючі кредити з простроченням понад 90 днів у 2020 році залишилися без змін.

– 1 712 073 тис. грн., що становить 37,13% від загального портфеля споживчих кредитів, 2019 рік – 35,1%, в основному за рахунок зменшення доходів населення внаслідок негативного впливу коронакризи;

- Формування резервів на індивідуальну та колективну основі. Частка індивідуальних резервів для всіх типів клієнтів становить понад 90,0%, що свідчить про те, що кредитний ризик банку за кожною позицією добре контролюється.

Враховуючи всі вищезазначені позитивні та негативні сторони організації споживчого кредитування АТ «УкрСиббанк», можна зробити

висновок, що незважаючи на негативні наслідки коронакризи, такі кредити мають досить високу ефективність регулювання та управління кредитним портфелем. Це можна пояснити налагодженою «кредитною політикою» банків щодо управління кредитними ризиками, ефективним «регулюванням кредитування» та високим попитом на кредитні продукти, які пропонують банківські установи своїм клієнтам.

РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ

Наявність дієвого організаційно-економічного механізму регулювання банківських споживчих кредитів є запорукою стабільного розвитку фінансового ринку та економіки будь-якої країни. В останні роки моя країна активно розробляє законодавство для регулювання кредитних відносин на фінансовому ринку, але цього недостатньо. Оскільки для подальшої оптимізації обсягів банківського споживчого кредитування та підвищення довіри населення до кредитних служб банків необхідно постійно вдосконалювати механізм банківського кредитного нагляду з урахуванням змін на фінансовому ринку та економічної ситуації.

Основними завданнями формування та функціонування механізму регулювання споживчого кредиту є створення сприятливих умов для стабільного розвитку кредитування фізичних осіб, підвищення ефективності та конкурентоспроможності банківських установ, проведення постійного моніторингу їх діяльності на фінансовому ринку.

На основі аналізу державного регулювання розвитку внутрішнього споживчого кредитування виділено основні недоліки механізму регулювання відносин (рис. 3.1).

З одного боку, до основних недоліків організаційного характеру регулювання споживчого банківського кредитування в Україні можна віднести недосконалу взаємодію між державними органами та банківськими установами, оскільки прихований рівень капіталізації банків, а відтак і відсоток покриття зобов'язань. Фінансові інституції, тінь фінансових результатів, внутрішня політика, корупційні схеми банків – відсутність державного субсидування пільгових споживчих кредитів, недосконала політика центрального банку щодо облікової ставки та рефінансування, що призводить до порушення ефективного взаємозв'язку між державною адміністрацією та економічним зв'язком банківських установ. Тому цей несприятливий фактор, що впливає на роботу механізму регулювання

споживчого кредитування, необхідно якомога швидше виправити.

Недоліки реалізації організаційно-економічного механізму регулювання споживчого банківського кредитування на фінансовому ринку України

Організаційний характер

- Неefективність політики НБУ у сфері попередження та раннього реагування кризових явищ ринку;
- Відсутність заходів, спрямованих на збільшення довіри позичальників до кредитного ринку країни;
- Слабкість контролю і системи захисту прав споживачів;
- Нерозвиненість інфраструктури ринку банківського споживчого кредитування;
- Недосконалість інституційного базису державного регулювання банківського споживчого кредитування в країні;
- Недосконала співпраця між держструктурами і банківськими установами;
- Відсутність стандартів банківського споживчого кредитування.

Економічний характер

- Відсутність стимулів розвитку банківської кредитної діяльності у тому числі інструментами податкових пільг, системою державного субсидювання та страхуванням програм здійснення споживчого кредитування населення;
- Відсутність прямих бюджетних дотацій призначених для пільгового іпотечного кредитування населення;
- Відсутність адресної фінансової допомоги банкам для реалізації спеціалізованих програм споживчого кредитування;
- Недосконалість регулювання відсоткової політики банківських установ.

Напрями удосконалення діючого механізму регулювання споживчого банківського кредитування

- Розробка стандартів банківського споживчого кредитування
- Удосконалення механізму здешевлення банківських споживчих кредитів
- Забезпечення надійності банківської та фінансової системи країни, унеможливлення видачі кредитів позичальникам з неналежною кредитоспроможністю
- Зменшення частки тінізації в системі споживчого кредитування
- Підвищення платоспроможного попиту населення
- Удосконалення правового базису відносин на ринку банківського споживчого кредитування
- Надання державної адресної фінансової допомоги для розвитку банківського споживчого кредитування.

Рисунок 3.1 - Недоліки реалізації та напрями удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання споживчого банківського кредитування в Україні

Іншою помітною проблемою в організації та економічному механізмі поточного нагляду за споживчими кредитами є слабкий контроль та захист прав та інтересів позичальників, що призводить до недовіри до банківських кредитів.

Крім того, необхідно підкреслити, що інституційна основа національного нагляду за споживчими кредитами в моїй країні не є досконалою та потребує вдосконалення, оскільки основний нормативний документ України щодо нагляду за споживчими кредитами – «Закон України про споживчий кредит» містить деякі недоліки. (Таблиця 1.4).

Також негативно впливають на ефективність реалізації механізмів регулювання споживчого кредитування проблеми економічного характеру, а саме відсутність стимулів для розвитку кредитування населення, що зумовлено відсутністю податкових пільг та державних субсидій для надання споживчі кредити фізичним особам.

Тому в умовах сучасного розвитку фінансового ринку особливо актуальним є постійне вдосконалення механізму нагляду за споживчими кредитами та врахування різних негативних і позитивних факторів, що впливають на ефективність його реалізації.

У таблиці 3.1 згруповані цільові методи ефективного регулювання ринку споживчого кредитування.

Таблиця 3.1 - Цільові орієнтири ведення ефективного регулювання ринку споживчого кредитування

Цільовий орієнтир	Характеристика
Інституційне-правове та нормативне регулювання споживчого кредитування в Україні	Реалізація правових норм дослідницьких правовідносин, основною метою яких є захист прав споживачів та створення конкурентного внутрішнього ринку споживчих кредитів, допоможе державі в односторонньому порядку сформулювати правила та норми реалізації зазначених суб'єктів відносини над їх діяльністю
Стабільний розвиток та зростання обсягів споживчого кредитування в Україні	Загальна довіра до фінансового сектору країни буде відновлена. Передумовою цього процесу є зростання доходів громадян України, що призведе до зростання попиту на платоспроможність та поширення послуг споживчого кредитування.
Захист прав та безпеки споживачів послуги споживчого кредитування	Гарантує державний нагляд та контроль фінансово-кредитних установ за дотриманням законодавчих та нормативних актів під час надання консультацій, надання та обслуговування послуг споживчого кредиту
Забезпечення фінансової, соціальної та політичної стабільності	Фундаментальна об'єктивна основа ефективного регулювання ринку споживчого кредитування.

Національні органи влади захищають фінансові інтереси громадян, розробляючи та впроваджуючи регуляторні інструменти, які можуть покращити якість споживчого кредитування на макро- та мікрорівнях (рис. 3.2).

Враховуючи, що елементи механізму нагляду за споживчим кредитуванням включають суб'єкт, об'єкт, метод, форму, функцію та цільову спрямованість, побудуємо систему вищезазначеного механізму (рис. 3.3).

Суб'єктами регулювання споживчого кредиту на макрорівні є законодавчі органи державної влади – Верховна Рада України, Центральний банк – Національний банк України, а на мікрорівні – керівники, менеджери та юридичні служби банків, тобто. ті, хто регулює споживчий кредит у банківських установах. Український народ, який є основним споживачем послуг споживчого кредитування, має передусім законодавчо захистити свої права та покращити умови таких кредитів, зробити їх доступнішими для позичальників і принести прибуток кредиторам.

Об'єктом механізму нагляду за споживчим кредитуванням є процес споживчого кредитування.

Пряме регулювання здійснюється в рамках функціонування новітніх фінансово-економічних механізмів регулювання споживчого кредитування за допомогою таких методів: адміністративного, соціального, економічного та організаційного.

<p>Глобальний рівень: приведення якості послуги споживчого кредитування до міжнародних стандартів</p>
<p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Удосконалення законодавчого забезпечення відносин банківської кредитної діяльності на споживчому ринку 2. Розвиток науково-дослідних програм покращення якості банківського споживчого кредитування

<p>Макрорівень: нагляд та контроль за економічною діяльністю пов'язаною із відносинами банківського споживчого кредитування в Україні</p>
<p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Захист прав споживачів послуги банківського споживчого кредитування 2. Створення конкурентного середовища на ринку споживчого кредитування 3. Пошук джерел фінансування процесу державного регулювання 4. Створення системи ефективного інформаційного забезпечення

<p>Мікрорівень: нагляд та контроль за економічною діяльністю банківської установи пов'язаною ізспоживчим кредитуванням</p>
<p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Забезпечення кадровим персоналом в сфері законодавчого регулювання споживчого кредитування 2. Підвищення конкурентоспроможності українських банківських установ 3. Вдосконалення системи попередження внутрішніх кризових явищ які можуть негативно вплинути на реалізацію споживчого кредитування

Рисунок 3.2 – Рівні та завдання регулювання банківського споживчого кредитування

У рамках споживчих кредитних відносин адміністративним шляхом видавати банківським фінансовим установам ліцензії на здійснення кредитної діяльності, встановлювати квоти для стабілізації цін і створювати конкурентне середовище серед вітчизняних банків, стандартизувати споживчий кредит.

Через спосіб організації регулювання споживчого кредитування, примус та переконання учасників кредитних відносин до реалізації нормативно-правових відносин споживчого кредитування.

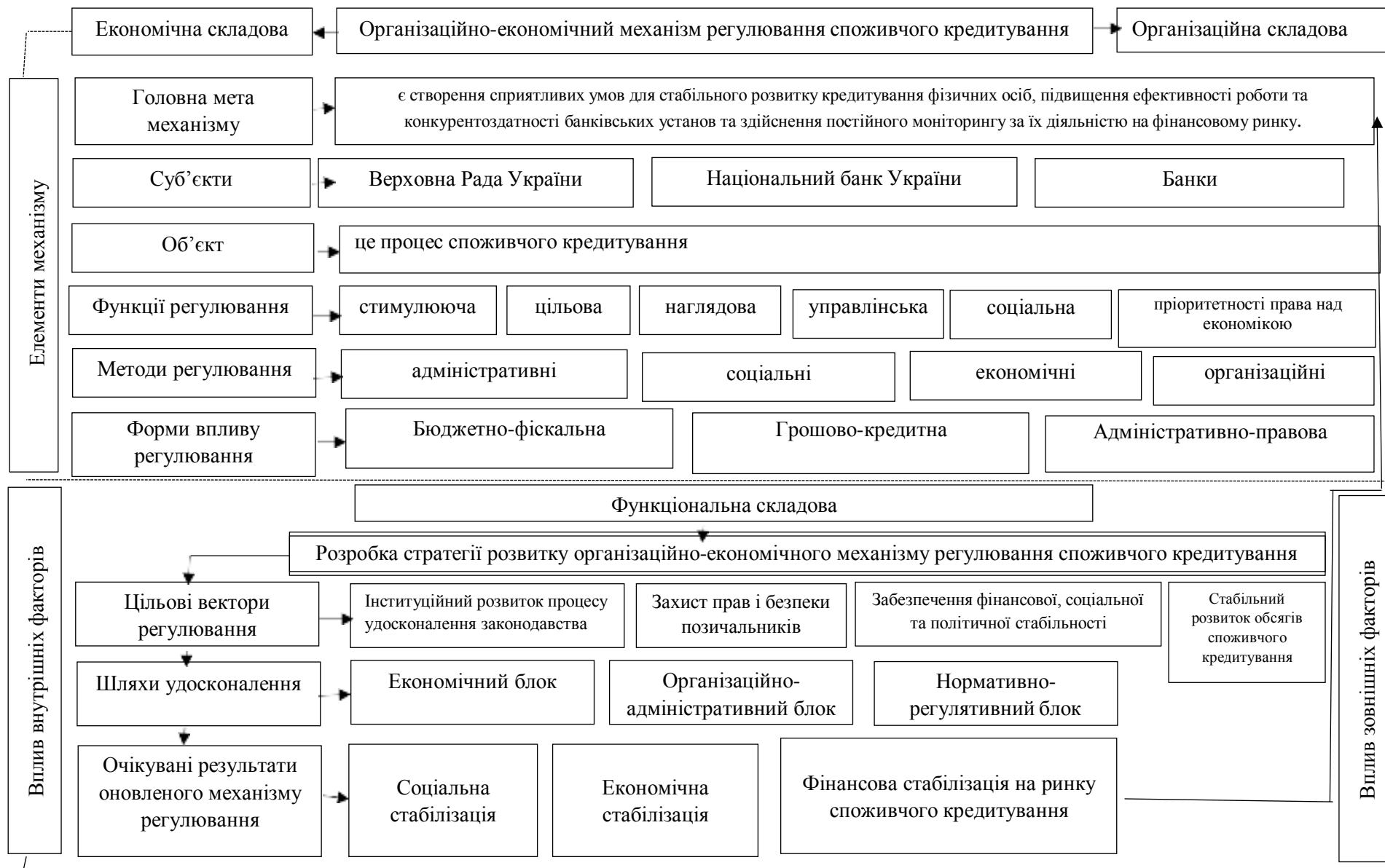

Рисунок 3.3 – Організаційно-економічний механізм регулювання споживчого кредитування

До засобів примусу відносяться: дисциплінарні, процесуальні, матеріальні та кримінально-правові заходи, а до переліку переконань можна віднести: законодавчу освіту, демонстрацію позитивного досвіду використання споживчих кредитів, матеріальне заохочення. Усі інструменти впливу, перераховані для підходу організаційного нагляду, ефективні на мікрорівні, тобто вони використовуються для окремих фінансових установ.

Застосування економічного підходу до регулювання ринку споживчого кредитування створить соціально-економічні передумови для ефективного функціонування банківських установ та підвищить платоспроможні потреби населення країни. Основними інструментами, на які впливає економічний підхід, є: субсидії, цільова фінансова допомога кредитному сектору, створення пільгових схем споживчих кредитів, збільшення доходів населення, регулювання відсоткових ставок за споживчими кредитами та регулювання прибутків банківських установ.

Соціальний підхід до регулювання споживчого кредитування також є надзвичайно важливим, оскільки він передбачає етичне забезпечення споживчого кредитування національними органами влади та керівництвом незалежних банківських установ. Основним завданням нагляду в рамках методу є етичне ставлення до позичальників з метою запобігання неправомірним або незаконним діям державних службовців або керівництва банку з метою підтримки позитивного іміджу установи управління та контролю на мікро- та макрорівнях.

Іншою важливою складовою оновленого режиму регулювання споживчого кредитування є його функції: стимулювання, цілі, нагляд, управління, правові та соціальні пріоритети. Стимулююча функція представлена наданням з державного бюджету субсидій або інших форм фінансової допомоги для реалізації програм пільгового споживчого кредитування різних груп населення. Крім того, ефективним стимулюючим інструментом державного регулювання є покриття безнадійної заборгованості за споживчими кредитами за рахунок державного бюджету.

Наглядова функція регулювання споживчого кредиту передбачає контроль держави за кредитними процедурами фінансових установ,

забезпечення захисту прав позичальників і перевірку дотримання кожною фінансовою установою вимог до її діяльності, встановлених законом.

Соціальна функція базується на захисті майнових інтересів позичальників та стимулюванні їх доходів для підвищення попиту на послуги споживчого кредитування та платоспроможності.

Адміністративна функція нагляду відображається як на макрорівні, так і на мікрорівні. Здійснювати нагляд за споживчими кредитами на всіх етапах державного управління з метою ліквідації монополії на фінансовому ринку, захисту вільної конкуренції між банківськими фінансовими установами та ефективної організації пільгового інвестування для збільшення кількості та підтримки споживчих кредитів.

Вважаємо, що пріоритетна роль права в економіці є важливою, як на макрорівні, так і на мікрорівні. У сучасних умовах розвитку фінансового ринку регулювання та правове регулювання потребують пріоритету над економічними результатами. Таку ситуацію можна пояснити завданням створення конкурентоспроможного кредитного ринку з адекватною правовою базою на міжнародній арені.

Цільова функція в регулюванні споживчого кредитування є необхідною, оскільки саме завдяки їй визначаються стратегічні цілі та завдання та пріоритети розвитку кредитної діяльності.

Зазначена вище роль механізмів регулювання споживчого кредиту може працювати лише за умови використання бюджетно-фіскального, монетарного та адміністративно-правового впливу.

Бюджетно-податкові форми, що впливають на процес регулювання споживчого кредиту, спрямовані на підвищення матеріального рівня населення шляхом застосування пільгового споживчого кредиту, частково або повністю оплачуваного державною скарбницею. Цей ефект також виражається у зменшенні податкового тиску на підвищення платоспроможного попиту громадян на кредитні послуги.

Грошово-кредитні форми державного регуляторного впливу на споживче кредитування забезпечують формування кредитних ринків у стабільних грошових одиницях, встановлюють ефективні кредитні ставки,

що задовольняють як позичальників, так і кредиторів, підтримують стабільний валютний ринок.

Форма адміністративного права, яка регулюється державою, поділяється на дві основні частини — частину адміністративного права. Виконавча влада відповідає за створення правової бази регулювання, а юридичний департамент – за створення правового середовища для функціонування ринку споживчого кредитування.

Сучасний стан ринку споживчого кредитування визначив проблеми, які потребують постійного регулювання, державного контролю та нагляду за процесом споживчого кредитування банків. До переліку проблем, які регулює держава, входять: часте виникнення фінансово-економічних криз, що призводять до економічної, соціальної та політичної нестабільності, великий вплив на економіку країни, низький рівень життя населення, низька якість кредитних портфелів фінансових установ, високі процентні ставки. Велика кількість непрацюючих кредитів призвела до падіння процентних ставок за кредитами, що зробило споживчі кредити практично неможливими для населення України.

Питання дослідження розвитку та регулювання споживчого кредитування потребують формування та реалізації стратегії розвитку організацій та економічних механізмів регулювання споживчого кредитування в Україні. Процес розробки цієї стратегії складається з шести основних етапів, які можна розвинути далі (рис. 3.4).

Першим етапом розробки стратегії вдосконалення нормативно-правової організації та економічних механізмів споживчого кредитування в Україні є законодавче регулювання споживчого кредитування шляхом удосконалення законодавчої бази та безпосередньо вдосконалення Закону України «Про споживчий кредит».

Аналізуючи позитивні та негативні сторони Закону України «Про споживчий кредит», можна зробити висновок, що він потребує доповнень та змін, головним з яких є доповнення захисту прав позичальників споживчого кредиту та їх кредиторів. Нормативним документом не визначено кримінальної відповідальності працівників банку за надання недостовірної

або неповної інформації про умови кредитування, а також відповідальності керівництва банківської установи за порушення умов кредитного договору.

Формування стратегії розвитку організаційно-економічного механізму регулювання споживчого кредитування

Адаптивності	Комплексності	Цільового призначення	Поступовості	Пріоритету права над економікою	Науковості
--------------	---------------	--------------------------	--------------	---------------------------------------	------------

Принципи реалізації стратегії					
Основні етапи процесу формування стратегії					
Етап 1. Удосконалення законодавчого врегулювання банківської кредитної діяльності					
Етап 2. Стимулювання платоспроможного попиту населення					
Етап 3. Збільшення капіталізації банківської системи					
Етап 4. Створення та реалізація на законодавчому державному рівні пільгових програм банківського споживчого кредитування					
Етап 5. Захист прав та інтересів позичальників, контроль за ціновою політикою банківських установ					
Етап 6. Проведення контролю якості надання послуги банківського споживчого кредитування, як з боку НБУ так і на рівні банківської установи					

Рисунок 3.4 - Основні етапи формування стратегії удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання споживчого кредитування

Важливим також є захист державними органами майнових прав кредиторів банків шляхом надання адресної фінансової допомоги банкам, які надають споживчі кредити, оскільки цей вид кредитування має соціальне значення для економічного розвитку України.

Стимулювати потреби платоспроможності нашого населення можливо за допомогою національних реформ фіскальної, соціальної та монетарної політики.

Основні етапи стратегії розвитку організаційно-економічних механізмів регулювання споживчого кредитування реалізуються за принципами, наведеними в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Принципи реалізації стратегії розвитку організаційно-економічного механізму регулювання споживчого кредитування

Принцип	Характеристика
Адаптивності	Регульована державою стратегія розвитку є довгостроковим економічним явищем, економічна та політична ситуація в країні мінлива, тому вона має бути гнучкою та застосовною за будь-яких умов.
Комплексності	даний принцип передбачає врахування соціальних, економічних, політичних, організаційних та методологічних аспектів відносин споживчого кредитування при розробці стратегій державного регулювання
Цільового призначення	Визначення вимог до визначення стратегічних цілей, які надійно та чітко забезпечуватимуть вирішення завдань, поставлених перед організаційно-економічними механізмами державного регулювання споживчого кредитування.
Поступовості	означають, що рівень державного нагляду за досліджуваними відносинами постійно зростає
Пріоритету права над економікою	Формулювання конкретної стратегії розвитку має визнавати верховенство законів і законодавства України над нерегульованими та непередбачуваними економічними процесами в країні.
Науковості	Необхідно об'єктивно пояснювати причинно-наслідкові зв'язки, закони, термінологію, теореми і правила, повністю відповідаючи сучасному рівню розвитку економічної науки.

Проведений аналіз свідчить, що однією з основних проблем ефективного функціонування економіко-організаційних механізмів споживчого кредитування є несвоєчасне та повне повернення позичальниками отриманих кредитів. На сьогоднішній день кожен банк, незалежно від якості кредитного портфеля, підходу до управління кредитним ризиком, якості кредитної політики та підходу до оцінки платоспроможності позичальника, стикався з неспроможністю погасити надані кредити. Зрозуміло, що погіршення якості кредитних портфелів українських банків пов'язане із зростанням проблемних кредитів. На зростання проблемних кредитів впливають не тільки макроекономічні чинники, а й пов'язані з відсутністю ефективною системою управління ризиками вітчизняних банків.

Центральний банк відповідає за регулювання масштабів прострочених кредитів, оскільки саме центральний банк регулює вимоги банківських фінансових установ щодо формування резервів кредитного бізнесу. Проте частка непрацюючих кредитів у загальному кредитному портфелі

вітчизняних банків, особливо державних, є досить високою, що свідчить про недостатню ефективність нагляду за проблемною заборгованістю з боку національного банку.

Досить важливим аспектом антикризового управління споживчим кредитуванням є збільшення обсягів кредитування товарів українського виробництва. Цього можна досягти шляхом створення та впровадження спеціальних національних ринкових схем кредитування для підтримки вітчизняного виробника.

Ми вважаємо, що ефективно регулювати споживчі кредити можна лише дотримуючись алгоритму процесу впровадження механізму регулювання споживчих кредитів. Національна влада, центральний банк та керівництво інших банків у власній практиці враховують антикризові заходи регулювання споживчого кредитування та впроваджують цей механізм за чітким алгоритмом, що дозволить уникнути негативного впливу різних криз.

Напрацьований механізм регулювання споживчого кредиту є універсальним і може використовуватися не лише на макрорівні, а й для окремих банків. Розглянемо процес впровадження механізмів регулювання споживчого кредитування на прикладі АТ «УкрСиббанк» (рис. 3.5).

На основі проведеного дослідження пропонуємо такі заходи щодо підвищення ефективності впровадження нових організаційно-економічних механізмів регулювання споживчого кредитування на макрорівні:

- реалізація запропонованих у цьому документі стратегічних завдань щодо підвищення ефективності регулювання споживчого кредитування на макро- та мікрорівнях;
- необхідність розробки стандартів споживчого кредитування як інструменту регулювання у сфері захисту прав позичальника та вдосконалення методології оцінки ризиків;
- підвищення капіталізації української банківської системи;
- удосконалити механізм здешевлення споживчих кредитів;
- розробити механізм забезпечення надійності банківської системи, щоб

кредити не надавалися споживачам з недостатньою кредитоспроможністю;

- підвищення рівня життя населення, що призведе до підвищення платоспроможних потреб населення країни;

- удосконалення законодавчої та правової бази відносин споживчого кредиту шляхом вдосконалення Закону України «Про споживчий кредит».

Етап 1. Аналіз передумов введення механізму
<ol style="list-style-type: none"> 1. Аналіз макроекономічної ситуації в державі 2. Аналіз законодавчої бази споживчого кредитування 3. Аналіз якості кредитного портфеля банківської установи 4. Аналіз адаптованості споживчого кредитування банківської установи до міжнародних стандартів 5. Аналіз контролю за якістю здійснення споживчого кредитування
Етап 2. Постановка цілей
<ol style="list-style-type: none"> 1. Підвищення кваліфікації працівників банку які відповідають за регулювання споживчого кредитування на мікрорівні 2. Покращення рівня ризику-захищеності споживчого кредитування в даному банку 3. Підвищення конкурентоспроможності банківської установи на кредитному ринку
Етап 3. Організація
<ol style="list-style-type: none"> 1. Оцінка відповідності рівня надання послуги споживчого кредитування, встановленим органами державної влади критеріям 2. Розробка стратегії покращення процесу регулювання споживчого кредитування на мікрорівні за допомогою удосконалення «Кредитної політики банку» та «Положення про кредитування»
Етап 4. Реалізація
Введення в дію оновленого організаційно-економічного механізму регулювання споживчого кредитування
Етап 5. Контроль
Контроль за виконанням основної мети та завдань оновленого механізму регулювання споживчого кредитування

Рисунок 3.5 – Процес реалізації механізму регулювання споживчого кредитування в АТ «УкрСиббанк»

При формуванні стратегічних пріоритетів регулювання споживчого кредитування для АТ «УкрСиббанк» необхідно враховувати, що хоча на мікрорівні всі внутрішні нормативно-правові документи щодо впровадження та регулювання споживчого кредитування реалізуються самостійно, проте вони безпосередньо вплине українська банківська система. Стратегічна перспектива країни щодо регулювання кредитної діяльності та вплив чинних законодавчих дій (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Стратегічні пріоритети регулювання споживчого кредитування для АТ «УкрСиббанк»

Стратегічні пріоритети	Шляхи досягнення
Розробка вимог щодо роботи банку зі зверненнями та позасудового розгляду спорів із споживачами.	Банки повинні забезпечити наявність структурного підрозділу, до компетенції якого входить розгляд скарг і скарг споживачів. Споживач повинен мати можливість подати скаргу в банк у зручний для нього спосіб і розраховувати на належний розгляд його скарги. АТ «УкрСиббанк» аналізуватиме звіти кожного банку про кількість отриманих та розглянутих скарг з метою планування та здійснення нагляду.
Покращення якісних характеристик банківського споживчого кредитування	<ul style="list-style-type: none"> - Вдосконалення сучасних технологій споживчого кредитування з урахуванням вимог цифровізації; - Поліпшення процесу отримання кредитів завдяки інноваціям у використанні Інтернету; - Зменшення процентних платежів за споживчими кредитами, оскільки банки братимуть участь у пільгових схемах споживчих кредитів для певних груп населення.
Удосконалення банківського нагляду за якістю кредитного портфеля споживчого кредитування	<ul style="list-style-type: none"> - Підвищення якості аналізу фінансового стану позичальника; - Удосконалення методів оцінки ризиків споживчих кредитів;
Розробка нових та додаткових механізмів для запобігання закредитованості позичальників та їх захисту від надмірних втрат	Цього можна досягти, попереджаючи позичальників у рекламі кредитів про ризики, пов'язані з отриманням кредиту, включно з невикплатою кредиту вчасно.

Враховуючи зазначені заходи, результатом впровадження оновлених організацій та економічних механізмів споживчого кредитування стане поживлення споживчого кредитування населення, що в свою чергу забезпечить стійку економіку країни. Реалізація цілей запропонованої нами національної регуляторної стратегії, включаючи стратегії соціальної спрямованості, захисту, стимулювання, стабілізації та підвищення конкурентоспроможності на ринку споживчого кредитування, стимулюватиме створення конкурентного середовища серед банківських установ України та забезпечить безпеку кредиторів та позичальників на ринку споживчого кредитування. Безпека та правовий захист також сприятимуть поживленню внутрішнього споживчого виробництва, що призведе до економічної та соціально-політичної стабільності в нашій країні.

ВИСНОВКИ

При дослідженні концептуальних аспектів розвитку кредитування на споживчому ринку встановлено, що в системі кредитних відносин домінує споживчий кредит, представлений на практиці великою кількістю різноманітних видів, які систематизовані за різними ознаками. Споживчі кредити в основному спрямовані на підвищення матеріального та культурного рівня населення, якості життя та розвиток економічних і соціальних процесів у країні, тому вкрай важливо забезпечити високу ефективність державного нагляду за банківською сферою. у кредитній діяльності споживчого ринку України.

Я вважаю, що нагляд за споживчими кредитами є діяльністю різних національних органів влади та банківських установ з метою забезпечення сталого розвитку держави та окремих фінансових посередників та реалізації інтересів споживачів. Товарні ринки сприяють розвитку інституційної основи, покликаної захищати права позичальників і кредиторів.

На жаль, регулювання українського ринку споживчого кредитування здійснюється як формальними нормами та правилами, так і неформальними вимогами, що встановлюються державними органами, Національним банком України та самими банками, роль яких у цьому питанні сьогодні є незначною.

Останнім часом також почалися активні дії щодо захисту прав споживачів фінансових послуг на вітчизняних кредитних ринках, оскільки даний аспект питання малодосліджений, як юридично, так і економічно, а тому потребує певного теоретичного осмислення. Разом з тим, на сьогодні в Україні захист прав споживачів фінансових послуг на державному рівні регулюється такими законодавчими актами: Цивільним кодексом України, «Законом про споживчий кредит», «Про захист прав споживачів та Відсотки», «Про організацію формування та обігу кредитної документації», «Про банківську справу та банківську діяльність», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про рекламу» тощо.

З огляду на аналіз вищезазначених нормативно-правових документів можна зробити висновок, що законодавче регулювання споживчого

кредитування не діяло до набрання чинності Законом України «Про споживче кредитування» у 2017 році, тому зрозуміло, що прийняття такого конкретного законодавства є своєчасним і необхідним. Закон спрямований на регулювання відносин між кредиторами, позичальниками та третіми особами безпосередньо у сфері споживчого кредитування. У цьому законі питання захисту прав позичальників пов'язане з посиленням захисту кредиторів, що буде досягнуто шляхом оновлення законодавства про заставу та виконання зобов'язань, кримінального та цивільно-процесуального законодавства.

Аналізуючи процес становлення та розвитку вітчизняного ринку споживчого кредитування, можна зробити висновок про більший суспільний вплив споживчого кредитування, значення економіки для розвитку нашої країни. Проте цей кредит має як позитивний, так і негативний вплив на економіку, залежно від стадії ділового циклу. Сьогодні в Україні через негативний вплив фінансово-економічної та політичної кризи кількість споживчих кредитів поступово зростає, непрацюючі кредити в таких кредитах зменшуються, але недостатньо, що призводить до зменшення купівельної спроможності населення, зростання кредитного ризику, довіра до банків знизилася.

Сьогодні АТ «УкрСиббанк» BNP Paribas Group є універсальним банком, який займає перше місце в українському фінансовому рейтингу та надає послуги міжнародного рівня. Підсумовуючи аналіз фінансово-господарської діяльності, можна зробити висновок, що діяльність АТ «УкрСиббанк» у 2018-2020 роках була досить стабільною під впливом негативного впливу коронакризи на ринки України та Світового банку. З метою підвищення загальної ефективності фінансової діяльності АТ «УкрСиббанк» необхідно вжити наступних заходів: збільшити обсяг операцій клієнтів, пов'язаних зі збором комісійних доходів, оскільки вони є найбільш ефективними; зменшити адміністративні витрати; кредитний портфель фізичних та юридичних осіб.

Захист прав споживачів фінансових послуг під час кредитування АТ «УкрСиббанк» фізичних осіб регулюється внутрішніми нормативними актами банківських установ, такими як «Кредитна політика банку»,

«Положення про кредитування» тощо. Це внутрішні нормативні документи банку для стандартизації механізму кредитування та підвищення надійності кредитного портфеля банку, а також для уніфікації процедур кредитування всіх структурованих відділень банку.

Щоб зрозуміти, наскільки ефективним є формулювання «Кредитної політики банку» та «Положення про кредитування», які, в свою чергу, є основними внутрішніми документами, що регулюють кредитну діяльність АТ «УкрСиббанк» та прямі споживчі кредити, необхідно провести комплексний аналіз кредитної діяльності, портфель споживчого кредиту.

Управління кредитним портфелем споживчих кредитів АТ «УкрСиббанк» у 2019-2020 рр. характеризується тим, що в період 2018-2020 рр. спостерігалось зменшення кількості кредитних портфелів банків в основному за рахунок зменшення кількості кредитів У 2018 році збільшено на 378,25 млн грн, у 2020 році на 124,011 млн грн менше, ніж у 2019 році Кредитна політика АТ «УкрСиббанк» у 2018-2020 роках більше спрямована на співпрацю з юридичними особами 2018-2020 У 2020 році АТ «УкрСиббанк» видав кредити фізичним особам переважно в національній валюті; якість кредитного портфеля фізичних осіб була дуже низькою, проблемні кредити з простроченням понад 90 днів у 2020 році склали 1 712,073 млн грн, що становить 1,712073 млн грн від загального портфеля споживчих кредитів 37,13%; 35,1% у 2019 році, в основному через зниження особистих доходів через негативний вплив коронакризи.

Враховуючи всі вищезазначені позитивні та негативні сторони організації споживчого кредитування АТ «УкрСиббанк», можна зробити висновок, що незважаючи на негативні наслідки коронакризи, такі кредити мають досить високу ефективність регулювання та управління кредитним портфелем. споживчі кредити. Це можна пояснити налагодженою «кредитною політикою» банків щодо управління кредитними ризиками, ефективним «регулюванням кредитування» та високим попитом на кредитні продукти, які пропонують банківські установи своїм клієнтам.

Наявність дієвого організаційно-економічного механізму регулювання банківських споживчих кредитів є запорукою стабільного розвитку фінансового ринку та економіки будь-якої країни. В останні роки моя країна активно розробляє законодавство для регулювання кредитних відносин на

фінансовому ринку, але цього недостатньо. Оскільки для подальшої оптимізації обсягів банківського споживчого кредитування та підвищення довіри населення до кредитних служб банків необхідно постійно вдосконалювати механізм банківського кредитного нагляду з урахуванням змін на фінансовому ринку та економічної ситуації.

У дипломній роботі розроблено організаційно-економічний механізм регулювання споживчого кредитування, який має загальний характер, тобто застосовний як на макрорівні, так і для окремих банків. Удосконалено склад та структуру елементів механізму, зокрема, на відміну від існуючих механізмів, підтверджено необхідність використання організаційно-розпорядчих, економічних та нормативно-регуляторних інструментів державного нагляду, завдяки реалізації повної потенціал банківської кредитної діяльності.

У результаті впровадження оновленої організації та економічного механізму регулювання споживчого кредитування з урахуванням зазначених нами заходів. Відновиться споживче кредитування мас, що в свою чергу забезпечить сталий розвиток вітчизняної економіки. Реалізація цілей запропонованої нами національної регуляторної стратегії, включаючи стратегії соціальної спрямованості, захисту, стимулювання, стабілізації та підвищення конкурентоспроможності на ринку споживчого кредитування, стимулюватиме створення конкурентного середовища серед банківських установ України та забезпечить безпеку кредиторів та позичальників на ринку споживчого кредитування. Безпека та правовий захист також сприятимуть поживленню внутрішнього споживчого виробництва, що призведе до економічної та соціально-політичної стабільності в нашій країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України, від 16.01.2003 №435-IV. [Електронний ресурс] : [прийнято Верх. Радою 16.01.2003 р., № 435–IV]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Про національний банк України [Електронний ресурс] : закон України № 679–14 ред. від 20.05.1999 р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг [Електронний ресурс] : закон України від 22.09.2011. №3795-VI. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3795-17#Text>.
4. Про захист прав споживачів [Електронний ресурс] : закон України від 12.05.1991 р. №1023-XII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
5. Про заставу [Електронний ресурс] : закон України від 02.10.1992 р. №2654-XII. – [Режим доступу]: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12#Text>.
6. Про споживче кредитування [Електронний ресурс] : закон України від 15.11.2016 №1734-VIII. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19>
7. Про організацію формування та обігу кредитних історій [Електронний ресурс] : закон України від 23.06.2005 №2704-IV. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>
8. Про рекламу [Електронний ресурс] : закон України від 03.07.1996 №270/96-ВР. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text>
9. Про захист від недобросовісної конкуренції [Електронний ресурс] : закон України від 03.07.1996 №236/96-ВР. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>

10. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 р. № 351. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>

11. Методичні рекомендації з організації і функціонування систем ризик-менеджменту в банках України [Електронний ресурс] : затверджені Постановою Правління НБУ № 361 від 02.08.2004 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04#Text>

12. Пам'ятка позичальника банку за споживчим кредитом [Електронний ресурс] : лист Національного банку України від 10.11.2008 №5577500-08 – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v5577500-08#Text>

13. Пам'ятка позичальнику, який має заборгованість перед банком за споживчим кредитом і потрапив у скрутне фінансове становище [Електронний ресурс] : лист Національного банку України від 06.08.2009 №461. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v5577500-08#Text>

14. Активи банків України (2008-2021 р) : Мінфін. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/active/>

15. Алескерова Ю.В. Особливості розвитку споживчого кредитування в Україні / Ю.В. Алескерова, А.Д. Дзюбенко // Гроші, фінанси і кредит. – 2018. №27. – С.87-92.

16. Банківська енциклопедія / С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова. – Київ: Центр наук. дослідж. Нац. банку України: Знання, 2011. 504 с.

17. Банковское дело: розничный бизнес : учеб. пособие / под ред. Г.Н. Белоглазовой, Л.П. Кроливецкой. – М.: Кнорус, 2010. – 416 с.

18. Банкрутство фізичних осіб: міф чи дієвий механізм? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/bankrutstvo-fizichnih-osib-mif-chi-dieviy-mehanizm.html>

19. Блэк Дж. Экономика: толковый словарь: англо-русский / Дж. Блэк. М.: ИНФРА-М: Весь Мир, 2012. – 840 с.
20. Боровік Л. В., Петренко В. С., Карнаушенко А. С. Роль шкільної освіти в розвитку молодіжного підприємництва. *Ефективна економіка*. 2021. № 3. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8737> . DOI: [10.32702/2307-2105-2021.3.6](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.3.6)
21. Бублик Л.Я. Ефективність реалізації організаційно-економічного механізму регулювання кредитної діяльності на споживчому ринку України / Л.Я. Бублик // Агросвіт. – 2017. – №22. – С. 53-59.
22. Бублик Л. Я. Сучасний стан споживчого ринку як передумова реалізації державної політики регулювання споживчого кредитування / Л.Я. Бублик // Економіка і держава. – 2017. – №12. – С. 120-124.
23. Вінниченко О.В. Аналіз ринку споживчого кредитування в Україні. / О.В. Вінниченко // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. – 2015. – №4. – С. 245-252.
24. Вовчак О.Д. Споживче кредитування в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку в умовах фінансово-економічної нестабільності / О.Д. Вовчак, О.І. Антонюк // Європейські перспективи. – 2016. – № 2. – С. 148-157.
25. Волкова Н.І. Проблемна кредитна заборгованість банків України: сучасний стан та напрями її подолання / Н.І. Волкова, Д.С. Віньгора // *Modern Economics*. – 2020. – №23. – С.37-43.
26. Гроші та кредит : підручник / Савлук, А. М. Мороз, І.М. Лазепко та ін.; за ред. М. І. Савлука. – 6-те вид. – К.: КНЕУ, 2011. – 589 с.
27. Губа Ю. Механізм управління кредитуванням клієнтів в банку // Наука онлайн: Міжнародний електронний науковий журнал - 2019. - №12. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://nauka-online.com/ua/publications/ekonomika/2019/12/mehanizm-upravleniya-kreditovaniem-klientov-banka/>
28. Деньги, кредит, банки. Экспресс-курс: учебное пособие / ред.: О. И.

Лаврушин. 4-е изд., стер. – М.: Кнорус. – 2010. – 320 с.

29. Добрик Л.О. Актуальні аспекти споживчого кредитування в Україні / Л.О. Добрик, А.В. Кононов, Є.В. Гагіна // Ефективна економіка. – 2013. – № 2.– С. 21–25.

30. Дуброва Н.П. Теоретичні аспекти споживчого та іпотечного кредитування / Н.П. Дуброва, А.В. Лепеха // Молодий вчений. – 2017. – №1 (41). С. 582-585.

31. Доценко І.О. Сутність та значення кредитної діяльності банку у сучасних умовах економічного розвитку / І.О. Доценко, В.В. Доценко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. Вип. 12. Ч. 1. С. 94–98.

32. Доценко І.О. Сучасні тенденції розвитку банківського споживчого кредитування в Україні / І.О. Доценко // Економіка і суспільство. Мукачівський державний університет. – 2018. – №14. – С. 792-798.

33. Жежерун Ю.В. Банківське кредитування фізичних осіб в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку / Ю.В. Жежерун // Фінансовий простір. –2019. – №2(34). – С.41-50.

34. Звіт про фінансову стабільність Національного банку України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2021-roku>

35. Івасів Б. С. Гроші та кредит : [підручник] / Б. С. Івасів. – [3-те вид.] –Тернопіль : Карт-бланш, 2008. – 528 с.

36. Экономическая энциклопедия / науч.-ред. совет изд-ва «Экономика»; Ин-т экон. РАН; гл. ред. Л.И. Абалкин. – М.: Экономика, 2009. – 1055 с.

37. Карнаушенко А.С., Петренко В.С., Боровік Л.В. Сучасні тенденції та перспективи розвитку європейського ринку страхування. *Таврійський науковий вісник. Серія Економіка*. 2022. №14. С. 85-94

38. Карнаушенко А.С., Петренко В.С. Основні відмінності між спільними підприємствами та іншими формами міжнародних партнерських

відносин. *Бізнес-навігатор*. 2018. Вип. 1 (44). С. 101

39. Костюк В.А. Розвиток споживчого кредитування в банківській сфері України / В.А. Костюк, М.О. Скоринська // *Економіка і суспільство*. – 2017. №12. С.547-552.

40. Камінський А.Б. Становлення та перспективи розвитку бюро кредитних історій в Україні / А.Б. Камінський // *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. Випуск 1 (16). – 2014 р. – С. 118–127.

41. Кірхнер Р. Вдосконалення системи функціонування бюро кредитних історій: основні рекомендації [Електронний ресурс] / Р. Кірхнер, Р Джуччі, В. Кравчук // Інститут економічних досліджень і політичних консультацій. Німецька консультативна група. – Режим доступу: <http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy>

42. Ковальчук А.Т. Банківський кредит: правові засоби повернення / А.Т. Ковальчук. – К: Т-во «Знання», 2011. – 150 с.

43. Кредити під час карантину: хто і за що може не платити? Електронний ресурс. – [Режим доступу]: <https://vkr.ua/publication/kredit-pid-chas-karantinu-khto-i-za-shcho-mozhe-ne-platiti>

44. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика: навч. посіб. / В.Д. Лагутін. – 4-те вид., стер. – Київ: Знання, 2004. – 215 с.

45. Лаврушин О. И. Банковское дело: современная система кредитования / О. И. Лаврушин. – М. : КНОРУС, 2005. – 256 с.

46. Марданов Р.Х. О развитии концептуальных подходов к стандартизации качества банковской деятельности / Р.Х. Марданов // *Деньги и кредит*. – 2008. – № 2. – С. 8–17.

47. Михайляк Г.В. Кредитна політика банків та шляхи її оптимізації / Г.В. Михайляк, І.В. Михайляк // *Гроші, фінанси і кредит*. – 2018. – №27. – С.103-106.

48. Міщенко В.І. Банківські операції: підручник / В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська, О.Г. Коренева. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Київ: Знання, 2007. – 796 с.

49. Минин Б.В. Деятельность «Группы 20» по преодолению мирового финансового кризиса / Б.В. Минин, Л.Г. Таранкова // Деньги и кредит. – 2009. №5. – С. 28–36.

50. Мороз С.В. Основні аспекти кредитування на сучасному етапі / С.В. Мороз, В.О. Мейш // Економічні науки. – 2020. – №5. – С.116-125.

51. Мочерний С.В. Банківська система України / С.В. Мочерний, Л.С. Тришак. – Львів: Тріада плюс, 2004. – 304 с.

52. Охрименко І.Б. Необхідність та напрями удосконалення регулювання споживчого кредиту в Україні / І.Б. Охрименко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017. – №16 (Ч.2). – С.46-50.

53. Степаненко С.В. Сучасні методи управління ризиками кредитування банками фізичних осіб / С.В. Степаненко, К.О. Ампілогова // Фінансова політика. 2020. – №4(144). – С. 33-41.

54. Петренко В. С., Карнаушенко А. С., Боровік Л. В. Факторинг: сутність, види та його переваги в фінансовій діяльності підприємств. *Ефективна економіка*. 2021. № 11. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9551> (дата звернення: 02.04.2023). DOI: [10.32702/2307-2105-2021.11.14](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.11.14)

55. Петренко В.С., Федорчук О.М., Карнаушенко А.С. Аналіз сучасного стану державної підтримки аграрних підприємств України. *Бізнес-навігатор*. 2019. Вип. 2(51). С. 93-98

56. Петренко, В., Карнаушенко, А.. Поняття краудфандингу та його роль в національній економіці. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, 2020, №2, 140-150. URL:<http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/59>

57. Петренко В.С., Карнаушенко А.С., Шепотіло В.О. Дивідендна політика міжнародних креативних корпорацій. *Інвестиції практика та досвід*. 2021. №23. С. 38-452

58. Петренко В.С., Карнаушенко А.С., Танклевська М.С. Кредитування

як основне джерело фінансування підприємництва. *Економіка та держава*. 2021. №12. С. 41-47

59. Погребняк В.Я. Визначення поняття споживчого кредиту / В.Я. Погребняк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – №16. – С. 37-39.

60. Прилуцький А.М. Споживче кредитування в Україні та його особливості / А.М. Прилуцький, Л.В. Пахалюк // Ефективна економіка. – 2019. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/11_2019/92.pdf

61. Просяник І.В. Кредитування фізичних осіб та його особливості в Україні / І.В. Просяник // Економіка і суспільство. Мукачівський державний університет. – 2016. – №2. – С.594-598.

62. Процентні ставки за новими кредитами домашнім господарствам за цільовим спрямуванням : сайт НБУ . [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial>

54. Руденко В. Споживчі кредити не для всіх. Як вплине на банки рішення НБУ / В. Руденко // Фінансовий клуб. – 2021. – 1 липня. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://finclub.net/ua/analytics/spozhyvchi-kredyty-ne-dlia-vsikh-yak-vplyne-na-banku-rishennia-nbu.html>

55. Розподіл кредитів, наданих фізичним та юридичним особам, за класами боржника станом на 01.01.2020 року і на 01.01.2021 року в АТ «УкрСиббанк» – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://my.ukrsibbank.com/ua/about-bank/financial-reports/>

56. Танклевська Н.С., Карнаушенко А.С., Петренко В.С. Ізраїльський досвід післявоєнного відновлення економіки. *Науковий вісник Льотної академії*. 2022. №6. с. 20-28

57. Центральний банк та грошово-кредитна політика : [підручник] / [А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна, М.І. Савлук та ін.]; за ред. А.М. Мороза, М.Ф. Пуховкіної. – К. : КНЕУ, 2005. – 556 с.

58. Худицький В. Визнаний банкрут чи вічний боржник? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dt.ua/business/viznaniy-bankrut-chi-vichniy-borzchnik-.html>

59. Частка непрацюючих кредитів у банках (NPL) : сайт НБУ . [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-2020-rotsi-chastka-nepratsyuyuchih-kreditiv-u-bankah-znizilasya-na-74-vp-do-41>

60. Board of Governors of the Federal Reserve System. Report to the Congresson Practices of the Consumer Credit Industry in Soliciting and Extending Credit and their Effects on Consumer Debt and Insolvency, June 2006. – 27 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.federalreserve.gov/boarddocs/rptcongress/bankruptcy/bankruptcybillstudy200606.pdf>.

61. European Central Bank Glossary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ecb.europa.eu/home/glossary>

62. Fedorchuk A., Petrenko V., Karнаushenko A. Innovative infrastructure as the framework for the development of regional enterprises competition. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту Серія: економіка і менеджмент.* 2019. 2 (27), с. 126-133. URL: https://suem.edu.ua/sites/default/files/2021-01/visnik_2_27_2019.pdf#page=23

63. Mokhnenko A. Human capital cost accounting in the company management system / T.Hilorme, I.Perevozova, L.Shpak, A.Mokhnenko, Y.Korovchuk // *Academy of Accounting and Financial Studies Journal.* – 2019. – № 23. – Special Issue 2.

64. Mokhnenko A. Formation of account of reservoir expenses model / I.Perevozova, A.Mokhnenko, L.Mykhailyshyn, O.Stalinska, O.Vivchar // *Academy of Accounting and Financial Studies Journal.* – 2019. – № 23. – Special Issue 2.

65. Mokhnenko A. Identification of Efficiency Factors for Control over Information and Communication Provision of Sustainable Development in Higher Education Institutions / I.Gontareva, M.Borovyk, V.Babenko, I.Perevozova,

A.Mokhnenko // WSEAS Transactions on Environment and Development. – 2019. – № 15. – P. 593-604.3

66. Mokhnenko A. Integration of the supply chain management and development of the marketing system / I.Perevozova, L.Horal, A.Mokhnenko, N.Hrechanyk, A.Ustenko, O.Malynka, L.Mykhailyshyn // International Journal of Supply Chain Management. – 2020. – № 9. – Issue 3. – P. 496-507.

67. Mokhnenko A. Mathematical-Logistic Model of Integrated Production Structure of Food Production / A.Mokhnenko, V.Babenko, O.Naumov, I.Perevozova, O.Fedorchuk // CEUR Workshop Proceedings, 2020, Volume 2732, P. 446-454.

68. Mokhnenko A. Modeling of economic security of the enterprise at change of investment maintenance / S.Bondarenko, H.Tkachuk, I.Klochan, A.Mokhnenko, I.Liganenko, V.Martynenko // Studies of Applied Economics. – 2021. – № 39(7).

69. Mokhnenko A. Innovative Paradigm of Management Accounting and Development of Controlling in the Entrepreneurship / A.Sakun, I.Perevozova, O.Kartashova, O.Prystemskyi, A.Mokhnenko // Universal Journal of Accounting and Finance. – 2021. – Vol. 9, №4.

70. Мохненко А.С. Стратегія розвитку регіонального газотранспортного підприємства / А.Мохненко, К.Мельникова, О.Федорчук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Економічні науки". – Херсон, 2018. – № 32. – С. 91-94.

71. Мохненко А.С. Управління конкурентоспроможністю підприємства на основі застосування системного підходу / А.Мохненко, О.Федорчук, О.Протосвіцька / Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту – Черкаси, 2018. – № 2 (25). – С. 13-25.

72. Mokhnenko A. Software economy as a vector of management of innovative infrastructure of the region / A.Mokhnenko, O.Fedorchuk, K.Melnikova // Вісник Хмельницького національного університету. Серія "Економічні науки". – Хмельницький, 2019. – № 5. – С. 7-10.

73. Мохненко А.С. Особливості корпоративної культури на ІТ-підприємствах в сучасних умовах ведення бізнесу / А.Мохненко, К.Мельникова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Економічні науки". – Херсон, 2021. – № 42. – С. 45-49.

74. Мохненко А.С. Модель організаційно-економічного механізму логістичної системи підприємства / А.С. Мохненко, О.Б. Наумов, О.О. Чмут // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Економічні науки". – Херсон, 2023. – № 48. – С. 45-49.

75. Мохненко А.С. Аналіз ефективності функціонування підприємств продовольчої сфери / А.С. Мохненко, О.М. Федорчук, О.І. Протосвіцька // Обліково-аналітичне забезпечення й оподаткування розвитку суб'єктів агробізнесу та сільських територій: колективна монографія. – Херсон: Айлант, 2019. – С. 223-235.

76. Mokhnenko A. Concept of sustainable development of the food sector enterprises in the competitive environment / A. Mokhnenko, O. Fedorchuk, O. Protosivitska // Development of the innovative environmental and economic system in Ukraine: monograph; edited by Khudolei V., Ponomarenko T. – Prague: OKTAN PRINT s.r.o., 2019. – С. 123-141.

77. Мохненко А.С. Інвестиційно-інноваційне забезпечення конкурентоспроможного розвитку підприємств / А.С. Мохненко, О.М. Федорчук, О.І. Протосвіцька // Розвиток підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища: управління, реалізація та перспективи: колективна монографія; за ред. Шарко М.В. – Херсон: ФОП Вишемирський В.С., 2019. – С. 227-243.

78. Мохненко А.С. Підвищення економічної ефективності підприємств в умовах євроінтеграційних процесів / А.С. Мохненко // Теорія, методологія і практика обліку, оподаткування й аналізу виробничо-економічної діяльності суб'єктів агробізнесу та сільських територій: нові реалії та перспективи в умовах інтеграційних процесів: колективна монографія. – Херсон: Айлант, 2020. – С. 187-200.

79. Mokhnenko, A. Partner relationship assessment methodology / I.Perevozova, N.Daliak, A.Mokhnenko, T.Stetsyk, V.Babenko // International Conference on Distributed Sensing and Intelligent Systems (ICDSIS2020): (Agadir, Morocco 01-03 February 2020). – Agadir, 2020.

80. Мохненко А.С. Оцінка конкурентоспроможності підприємств агропромислового сектору економіки / А.С. Мохненко // Сучасний стан та пріоритети розвитку системи обліку, оподаткування й аналізу виробничо-економічної діяльності суб'єктів господарювання агропромислового сектору економіки: монографія. – Херсон: Айлант, 2018. – С. 158-167.

81. Мохненко А.С. Підвищення економічної ефективності підприємств в умовах євроінтеграційних процесів / А.С. Мохненко // Теорія, методологія і практика обліку, оподаткування й аналізу виробничо-економічної діяльності суб'єктів агробізнесу та сільських територій: нові реалії та перспективи в умовах інтеграційних процесів: колективна монографія. – Херсон: Айлант, 2020. – С. 187-200.

82. Mokhnenko A. Development of a regional marketing system / A.Mokhnenko, I.Perevozova // 3rd International Conference on Economic Research (ECONALANYA2019): (Alanya, Turkey 24-25 October 2019). – Alanya, 2019.

83. Мохненко А.С. Формування системи забезпечення зовнішньоекономічної діяльності газотранспортного підприємства / А.С. Мохненко // Структурна модернізація економіки: прогностичні сценарії та перспективи розвитку регіону: монографія. – Херсон: ПП "Вишемирський", 2018. – С. 276-284.

84. Мохненко А.С. Інвестиційно-інноваційне забезпечення конкурентоспроможного розвитку підприємств / А.С. Мохненко, О.М. Федорчук, О.І. Протосвіцька // Розвиток підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища: управління, реалізація та перспективи: колективна монографія. – Херсон: ФОП Вишемирський В.С., 2019. – С. 227-243.

85. Мохненко А.С. Маркетинг як інструмент ефективного функціонування логістичної системи підприємства / А.С. Мохненко, О.О. Чмут // Маркетинг у підприємництві, біржовій діяльності та торгівлі в smart-суспільстві: управлінський, інноваційний та методичний виміри: колективна монографія / За наук. ред. І. В. Перезової. – Львів: Видавець Кошовий Б.-П.О., 2023. – С. 136-160.

86. Мохненко А.С. Organizational and economic mechanism for the development of an enterprise in the IT-sphere / А.С. Мохненко, О.О. Чмут, А.А. Романов // Стратегічні пріоритети розвитку економіки, менеджменту, сфери обслуговування та права в умовах інтеграційних процесів: міжнар. наук.-прак. конф. (м. Івано-Франківськ, 03-04 листопада 2022 р.). – Івано-Франківськ, 2022. – С. 281-282.

87. Мохненко А.С. Організаційно-економічний механізм управління сталим розвитком підприємства / А.С. Мохненко, О.О. Чмут // Сталий розвиток економіки, суспільства та підприємництва: міжнар. наук.-прак. конф. (м. Івано-Франківськ, 27-28 квітня 2023 р.). – Львів, 2023. – С. 281-282.